

Bijlage – Arbeidsmarkt voor leraren po, vo en mbo in meer detail

Inhoud

1	Werkgelegenheid sectoren PO, VO en MBO	2
1.1	Ontwikkelingen werkgelegenheid	2
1.2	Vacatureontwikkeling.....	3
1.3	Verloop leraren speciaal onderwijs.....	5
2	Jonge leraren en hun loopbaan	6
2.1	Recent afgestudeerden	6
2.2	Cijfers CBS-analyse	7
3	Ramingen arbeidsmarkt.....	11
3.1	Behoefte aan leraren.....	11
3.2	Primair Onderwijs.....	12
	Ontwikkelingen Pabo	14
	Schoolleiders in het primair onderwijs	16
	Scenario's voorkomen toekomstige tekorten	16
3.3	Voortgezet onderwijs	18
3.4	Middelbaar Beroepsonderwijs	21
4	WW-ontwikkeling over de 3 meest recente jaren.....	23
4.1	De WW cijfers.....	23
4.2	Oplossing tekorten primair onderwijs door WW'ers?	24
5	Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid	26
6	Cao's, flexibele arbeid en functiemix.....	28
6.1	Stand van zaken cao's onderwijssectoren.....	28
6.2	Flexibele Arbeid.....	28
6.3	Functiemix	29

1 Werkgelegenheid sectoren PO, VO en MBO

1.1 Ontwikkelingen werkgelegenheid

Veranderingen werkgelegenheid als gevolg van verandering leerlingenaantallen

In 2015 waren de sectoren po, vo en mbo gezamenlijk werkgever voor in totaal 219 duizend fte waarvan 160 duizend fte aan leraren. Twee kanttekeningen hierbij:

- Het gaat om de gegevens van werkzame personen exclusief vervangers (omdat er anders een dubbeltelling voor de werkgelegenheid plaats zou vinden).
- De gegevens zijn aan DUO verstrekt uit de salarissystemen van de scholen. Dit betekent dat gegevens over payrollers, uitzendkrachten en zzp-ers ontbreken, aangezien deze op een andere manier betaald worden. Voor de invallers is dat gezien het vorige punt geen probleem, maar binnen deze groep zitten ook personen die een reguliere baan vervullen.

Tabel 1.1 FTE onderwijsgevend personeel werkzaam in de sectoren 2013/2014, 2014/15 en 2015/16, peildatum 1 oktober (Bron: www.duo.nl)

X 1.000 fte	PO			VO			MBO		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Onderwijsgevend personeel	94,6	93,5	91,8	60,4	61,1	61,6	20	21,1	21,2
Directie	9,5	9,3	9,0	3,1	3,1	3,0	0,8	0,8	0,9
Onderwijsondersteunend personeel (OOP/OBP)	19,9	19,8	20,0	20	20,1	20,3	13,8	14,4	14,7
Leraren in opleiding (LIO)	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3
Onbekend	0,0	0,1	0,0	0	0	0,2	0,1	0,1	1
Totaal	124,1	122,6	121,0	83,7	84,5	85,3	34,9	36,7	38,1

In het primair onderwijs is een lichte afname van de werkgelegenheid te zien, in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs een lichte toename. In het po en vo zijn deze veranderingen vrijwel geheel toe te wijzen aan veranderingen in leerlingaantallen. Dit blijkt uit de verhouding tussen aantallen leerlingen en aantal fte docenten, die bij beiden vrijwel niet veranderd is. Voor deze ratio's geldt eveneens dat de flexibel ingehuurde krachten in de berekening ervan ontbreken.

Tabel 1.2 Aantal leerlingen per FTE leraar in de sectoren 2013/14 en 2014/15, peildatum 1 oktober (Bron: www.onderwijsincijfers.nl)

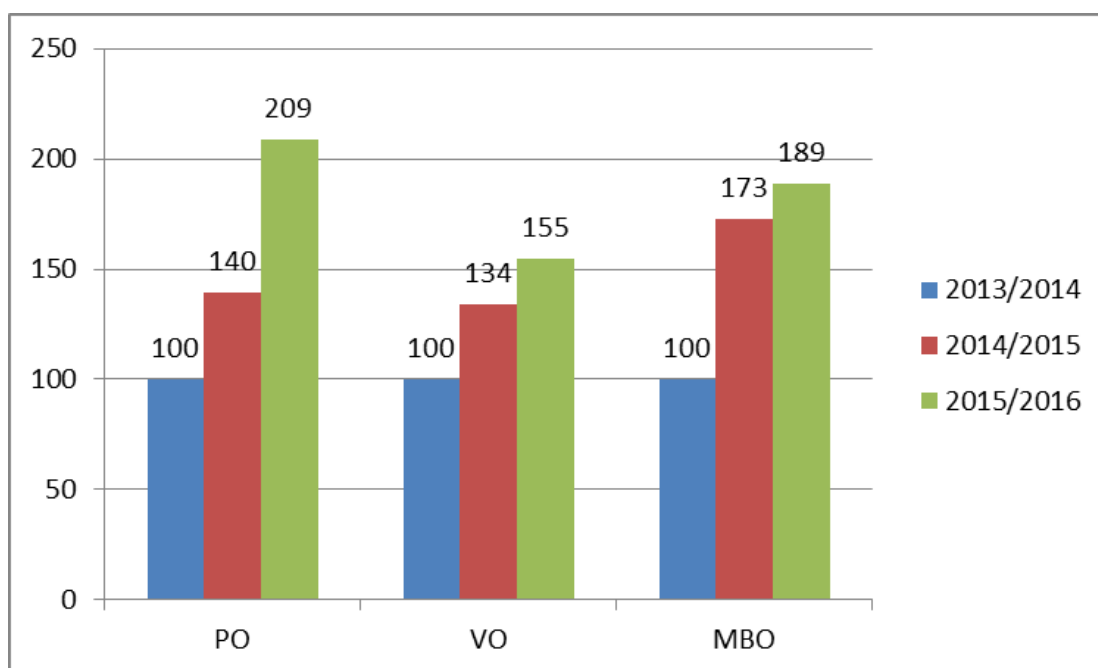
Ratio	PO			VO			MBO		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Leerling-leraar ratio	16,8	16,8	16,8	15,6	15,6	15,6	23,4	21,7	21,7

1.2 Vacatureontwikkeling

OCW laat jaarlijks een vacatureonderzoek uitvoeren, getiteld Arbeidsmarktbarometer.¹ Evenals vorig jaar zijn hierin weer meer onderwijsvacatures aangetroffen dan in het vorige jaar. In het onderzoek worden voor po, vo en mbo vacatures gezocht op internet vacaturebanken en websites van scholen. Het onderzoek laat ook stijgingen in de gevonden vacatures voor directie en bestuur alsmede onderwijsondersteunend personeel zien. Hier concentreren we ons op de vacatures voor onderwijzend personeel.

Onderstaand de ontwikkeling van het aantal gevonden vacatures voor alle drie de onderwijssoorten in de vacaturebanken (voor het mbo inclusief gegevens van websites scholen).

Figuur 1.1 Indexering aantal gevonden vacatures onderwijzend personeel Arbeidsmarktbarometer laatste drie jaar, geïndexeerd naar 2013/2014 (Bron: Regioplan)

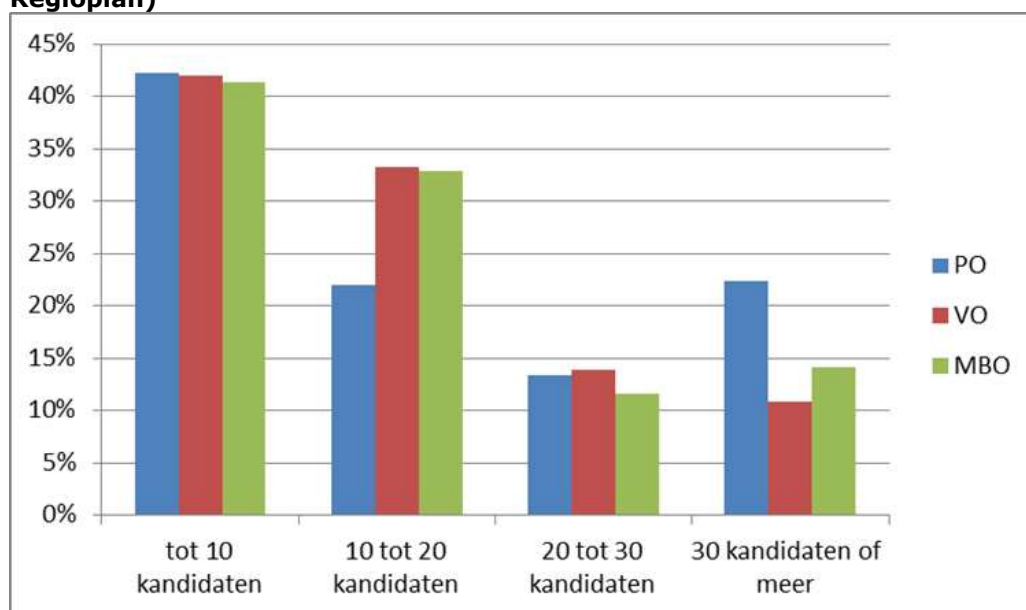
Voor alle drie de onderwijssoorten is een behoorlijke stijging van het aantal gevonden vacatures waar te nemen. Opvallend is dat de stijging veruit het grootst is in het primair onderwijs, daar zijn in twee jaar tijd ruim twee maal zo veel vacatures gevonden. Dit terwijl de werkgelegenheid voor onderwijzend personeel in het primair onderwijs is teruggelopen (zie vorige paragraaf). In het vo en mbo, waar de werkgelegenheid wel is gestegen, is het aantal vacatures met respectievelijk ruim de helft en bijna 90 procent toegenomen.

Gedeeltelijk kunnen de getoonde stijgingen wellicht te maken hebben met een toenemende tendens gebruik te maken van de bronnen waarin voor dit onderzoek gezocht wordt. Maar andere gegevens uit het onderzoek laten zien dat hier zeker ook sprake is van een toenemende behoefte aan personeel, op een krappere wordende arbeidsmarkt. En dit laatste geldt voor zowel het onderwijs als de algemene arbeidsmarkt, waardoor de concurrentie van andere sectoren ook groter wordt.

In de Arbeidsmarktbarometer zijn scholen die vacatures hadden geplaatst ook 2 maanden na die datum bevraagd over de vacature. Dat leverde onder andere gegevens op over de hoeveelheid kandidaten die op de vacatures voor leraren reageerden

¹ Arbeidsmarktbarometer po, vo en mbo 2016, Regioplan, Amsterdam 2016.

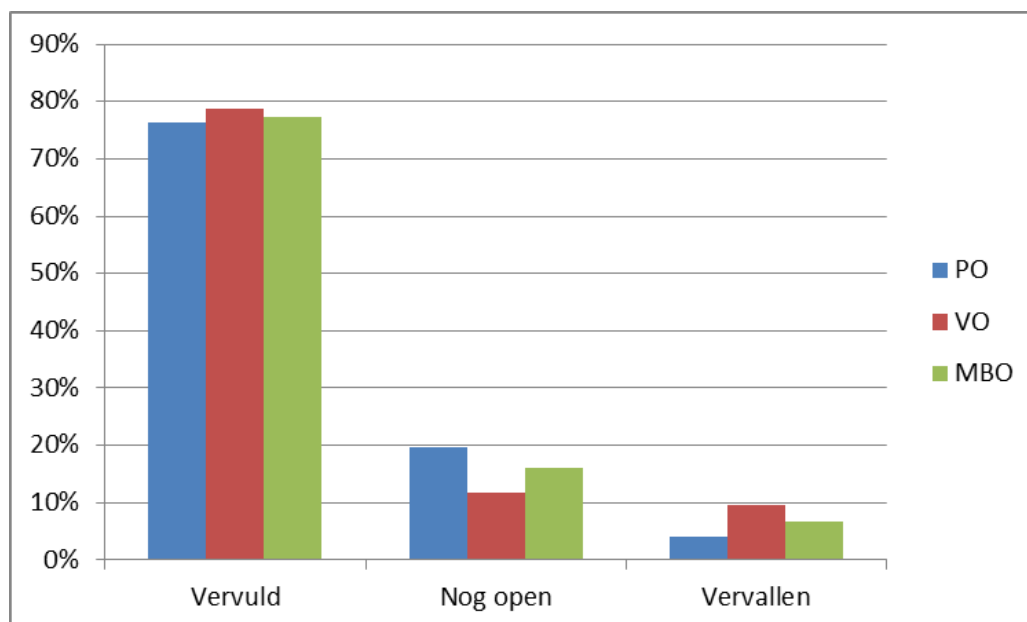
Figuur 1.2 Verdeling hoeveelheid kandidaten voor vacatures leraren 2015/2016 (Bron: Regioplan)

Minder dan 10 kandidaten bij een vacature voor leraar komt bij alle drie de onderwijssoorten het meeste voor, in ruim twee op de vijf gevallen. Voor po en vo meldden zich gemiddeld minder kandidaten dan vorig jaar, voor het mbo was dat juist iets meer.

Voor zowel het po als het vo geldt dat dat het aantal sollicitanten voor een positie als schoolleider, directeur of bestuurder gemiddeld op meer sollicitanten kan rekenen dan een vacature voor een baan als leraar.

Figuur 1.3 Mate waarin vacatures voor leraren na 2 maanden vervuld zijn 2015/2016 (Bron: Regioplan)

Bij alle drie de onderwijssoorten is ongeveer drie kwart van de vacatures na 2 maanden vervuld. Opvallend is dat bij het po een vijfde van de vacatures nog open staat, dat is in mindere mate het geval bij de andere onderwijssoorten.

1.3 Verloop leraren speciaal onderwijs

Door Duo is onderzocht in welke mate de leraren van het speciaal onderwijs deze onderwijssoort verlaten en in welke mate zij overstappen naar het reguliere basisonderwijs.

Tabel 1.3 Uitstroom, doorstroom en instroom leraren speciaal onderwijs 2010-2015 (Bron: DUO)

Jaar	Uitstroom uit onderwijs als leraar	Doorstroom naar po/vo	Instroom in speciaal onderwijs als leraar	Doorstroom vanuit po/vo
2010	8,3%	2,2%		
2011	9,0%	1,5%	6,7%	1,7%
2012	8,3%	1,3%	7,0%	1,8%
2013	9,1%	1,8%	8,9%	1,9%
2014	11,0%	2,2%	8,0%	1,3%
2015			9,1%	1,8%

Op grond van de ontwikkelingen in de in- en uitstroom van leraren in het speciaal onderwijs tussen 2010 en 2015, worden voor de nabije toekomst geen knelpunten verwacht. De uitstroom van leraren uit het speciaal onderwijs is weliswaar gestegen (van 8,3 procent in 2010 naar 11 procent in 2014), maar daar staat een stijging van de instroom van leraren in het speciaal onderwijs tegenover (van 6,7 procent in 2011 naar 9,1 procent in 2015). En hoewel de uitstroom van leraren uit het speciaal onderwijs groter is dan de instroom van leraren, is deze in lijn met de daling van het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs. De instroom van leraren vanuit het speciaal naar het regulier onderwijs is in de afgelopen jaren stabiel gebleven.

2 Jonge leraren en hun loopbaan

"Loopbaanmonitor onderwijs" (CentERdata/MOOZ) richt zich op de arbeidsmarktpositie van recent afgestudeerde leraren.² Het onderzoek kent twee onderdelen: een enquête onder pas afgestudeerden (cohort 2014-2015, gegevens van eerdere metingen zijn ook beschikbaar) en secundaire analyses op CBS-microdata (afstudeercohorten 2006-2013). Beide rapporten verschijnen tegelijk met deze arbeidsmarktbrief.

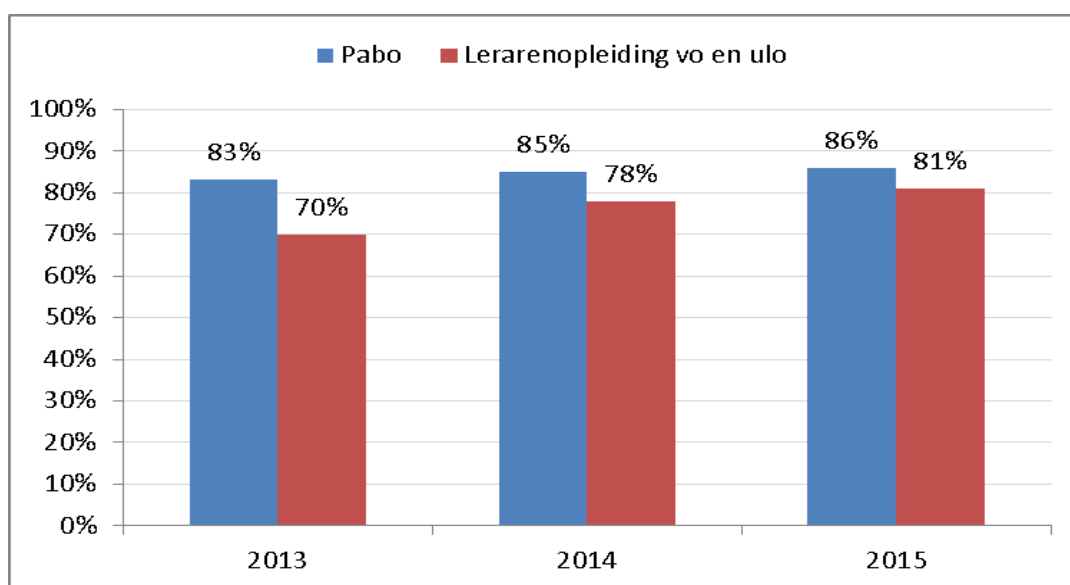
2.1 Recent afgestudeerden

De gegevens van het CBS zijn gebaseerd op diplomabestanden van lerarenopleidingen en informatie die bekend is over de werkgever bij de Belastingdienst. Dat laatste betekent dat het niet om de meest recente informatie gaat, maar door de compleetheid geeft het wel een goed beeld van ontwikkelingen over de langere termijn. Hiermee kunnen we complete cohorten (jaargangen) afgestudeerden door de tijd volgen.

Aanvullend daariop wordenzoals gezegd enquêtes gehouden onder recent afgestudeerden aan de opleidingen voor leraar, zodat we ook actueel de vinger aan de pols kunnen houden. In de enquête worden altijd hogere percentages gevonden voor het deel dat werkzaam is binnen het onderwijs dan bij de analyses met de CBS microdata. Hier is mogelijk sprake van een selectie-effect in de deelname aan de enquête. Personen die in het onderwijs werken zouden vaker deel kunnen nemen aan de enquête. Een andere mogelijkheid is dat leraren via uitzendbureaus in het onderwijs werkzaam zijn. Deze personen zijn niet als 'werkend in het onderwijs' herkenbaar in de CBS data. De CBS data geven daarmee een ondergrens voor de aantallen die in het onderwijs werkzaam zijn.

Uit de enquêtes blijkt dat het aantal afgestudeerden dat na een half jaar in het onderwijs werkt in het po licht aan het stijgen is en in het vo zelfs fors toeneemt.

Figuur 2.1 Aandeel afgestudeerden lerarenopleidingen werkzaam in het onderwijs een half jaar na het afstuderen voor verschillende afstudeercohorten (Bron: CentERdata/MOOZ)

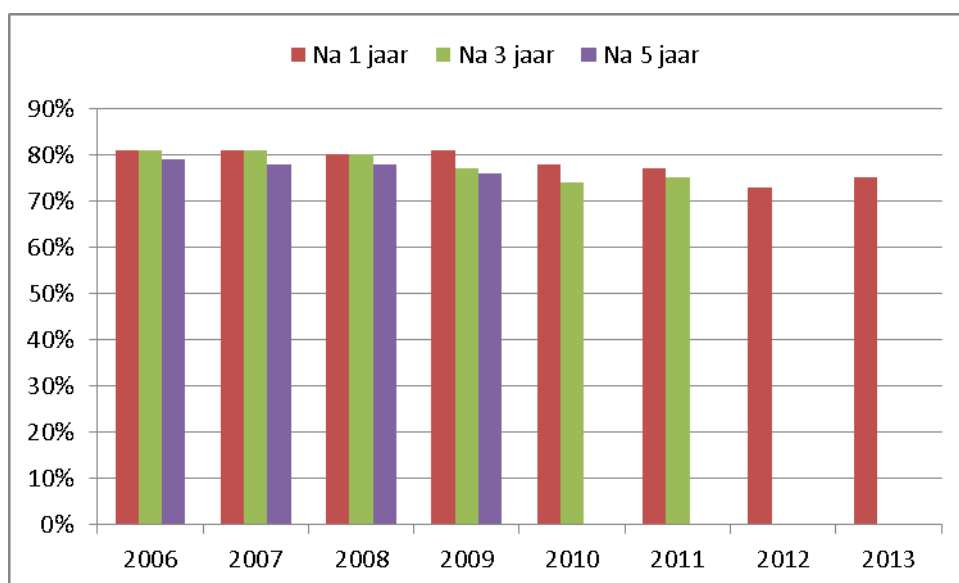

² Loopbaanmonitor onderwijs 2016 - CentERdata/MOOZ, Tilburg/Utrecht 2016.

2.2 Cijfers CBS-analyse

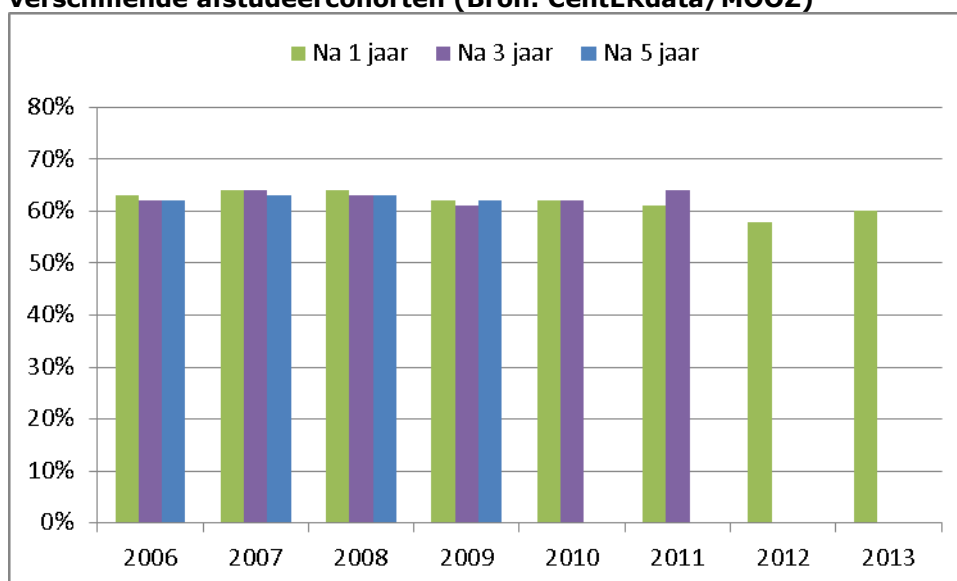
In deze paragraaf de gegevens van het CBS gebaseerd op diplomabestanden van lerarenopleidingen en informatie over de werkgever van de Belastingdienst. Voor de afstudeercohorten 2006-2008 pabo-afgestudeerden ligt het percentage dat werkzaam is binnen het onderwijs tot vijf jaar na afstuderen relatief stabiel, rond 80 procent. Bij de latere cohorten vindt er één jaar na afstuderen netto uitstroom uit het onderwijs plaats. Zo neemt het percentage van cohort 2009 dat werkzaam is binnen het onderwijs heel gering af, van 81 procent één jaar na afstuderen tot 77 procent drie jaar na afstuderen, en zien we dezelfde trend bij de cohorten 2010 en 2011.

Figuur 2.2 Aandeel Pabo-afgestudeerden werkzaam in het onderwijs voor verschillende afstudeercohorten (Bron: CentERdata/MOOZ)

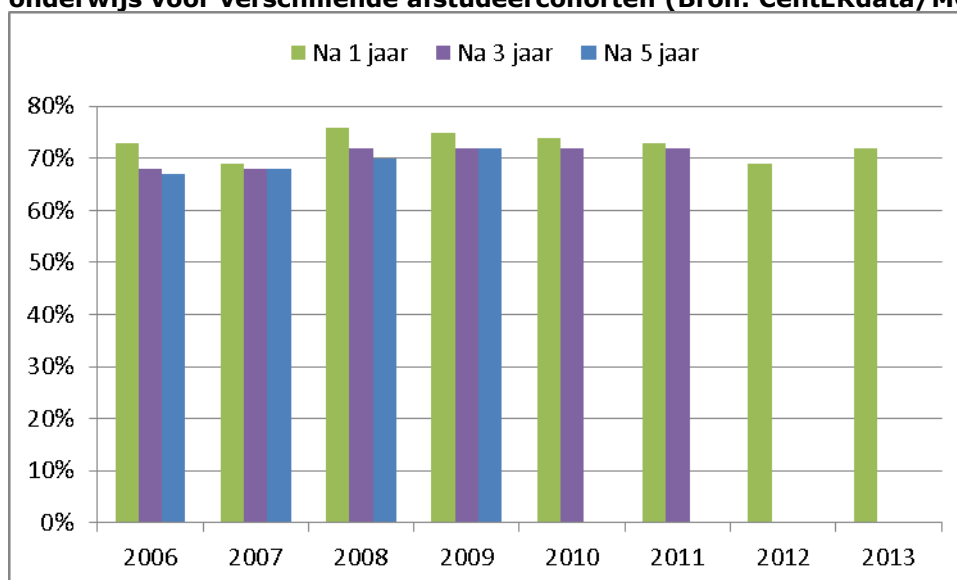

In de loop der jaren blijft het aandeel van de afgestudeerden met een onderwijsbaan binnen alle cohorten dus bijna stabiel. Het gaat echter niet altijd om dezelfde personen. Een deel van de mensen die in het onderwijs werken stroomt (tijdelijk) uit en een deel van degenen die in eerste instantie niet in het onderwijs werken stroomt later in.

Figuur 2.3 Aandeel afgestudeerden Lerarenopleiding vo werkzaam in het onderwijs voor verschillende afstudeercohorten (Bron: CentERdata/MOOZ)

Figuur 2.4 Aandeel afgestudeerden Universitaire Lerenoopleiding werkzaam in het onderwijs voor verschillende afstudeercohorten (Bron: CentERdata/MOOZ)

Van de HBO Lerarenopleiding vo gaat een geringer deel het onderwijs in, de meeste jaren iets meer dan 60 procent. Van de universitaire lerarenopleiding ligt dit percentage in de meeste jaren zo'n 10 procent hoger. Het aandeel dat afgestudeerden dat in het onderwijs werkt blijft voor de verschillende cohorten van de lerarenopleiding vo in de loop der jaren vrij constant. Net als bij de pabo-afgestudeerden komt dit door wat uitstroom en latere instroom. Voor de ulo-gediplomeerden is het aandeel binnen het onderwijs werkenden bij elk cohort het grootst één jaar na afstuderen, waarna er een dalende trend inzet.

Gegevens naar vak

Het aandeel van de afgestudeerden dat een jaar na afstuderen werkzaam is binnen het onderwijs verschilt per vakgebied en type lerarenopleiding.³ Bij de lerarenopleidingen vo ligt het percentage afgestudeerden met een onderwijsbaan met gemiddeld 80 procent het hoogst bij de exacte en economische vakken. Het percentage is het laagst onder afgestudeerden die zijn opgeleid voor

³ De hbo en universitaire masteropleidingen zijn hier samengevoegd i.v.m. onthullingsrisico (te weinig waarnemingen in bepaalde cellen).

onderwijs in culturele/creatieve vakken (gemiddeld 42 procent), gevolgd door de verzorgende (56 procent) en technische vakken (60 procent).

Bij de masteropleidingen (hbo en wo) is het deel dat in het onderwijs werkt een jaar na afstuderen het hoogst bij de talen (gemiddeld 85 procent), gevolgd door de exacte vakken (81 procent) en economische vakken (80 procent). Het aandeel van de afgestudeerden met een onderwijsbaan is gemiddeld het laagst bij de culturele/creatieve vakken (50 procent), maar er is hier wel een sterke groei over de cohorten heen.⁴ Bij de andere vakken neemt het aandeel dat werkzaam is binnen het onderwijs licht toe over de cohortjaren.

In het onderwijs blijven of vertrekken

Van de in 2006, 2007, 2008 en 2009 afgestudeerden aan de pabo die een jaar na afstuderen werkzaam waren binnen het onderwijs werkt 86 tot 89 procent vijf jaar na afstuderen nog binnen het onderwijs (cohort 2006: 89 procent, cohort 2007: 88 procent, cohort 2008: 87 procent, cohort: 2009 86 procent).

Dit percentage ligt iets lager voor de in 2006 afgestudeerden van een lerarenopleiding vo (85 procent) en de universitaire lerarenopleiding (86 procent). Echter, voor de in 2007 en 2008 afgestudeerden is het percentage nagenoeg gelijk aan het percentage onder de pabo-afgestudeerden (cohort 2007: 87 procent bij de lerarenopleiding vo en 89 procent bij de ulo, cohort 2008: 88 procent bij de lerarenopleiding en 86 procent bij de ulo). Voor cohort 2009 geldt dat het percentage dat na 5 jaar nog in het onderwijs werkt iets hoger is voor afgestudeerden van een lerarenopleiding vo (88 procent) en de universitaire lerarenopleiding (88 procent) dan voor de pabo-afgestudeerden.

We zien grotere verschillen tussen opleidingen in het aandeel 'latere instromers'. Van de in 2006 afgestudeerden aan de pabo die na een jaar *niet* binnen het onderwijs werken, werkt vijf jaar later ongeveer een derde (34 procent) wel in het onderwijs en voor 2007 is dit 37 procent. Voor de cohorten 2008 en 2009 is dit percentage respectievelijk 43 procent en 32 procent. Het percentage 'latere instromers' ligt bij de pabo-afgestudeerden substantieel hoger dan bij afgestudeerden van een lerarenopleiding vo (21 procent voor de cohorten 2006 en 2007, 19 procent voor cohort 2008 en 20 procent voor cohort 2009) of van een universitaire lerarenopleiding (18 procent voor cohort 2006, 23 procent voor cohort 2007, 20 procent voor cohort 2008 en 25 procent voor cohort 2009).

In welke sector gaan afgestudeerden van de lerarenopleiding werken?

Van de in 2006 afgestudeerden aan de pabo die een jaar na afstuderen werkzaam zijn binnen het onderwijs, werkt 81 procent in het basisonderwijs, 11 procent in het speciaal onderwijs en 7 procent in het voortgezet onderwijs. Voor latere cohorten neemt het percentage dat werkzaam is binnen het basisonderwijs iets toe (naar 85 procent voor de in 2011 afgestudeerden). Dit gaat gepaard met een lichte afname van het percentage dat binnen het speciaal onderwijs werkzaam is (8 procent voor cohort 2011). Voor cohort 2012 is de verdeling naar onderwijssector weer vergelijkbaar met de verdeling van vóór 2008. In 2013 is er weer sprake van een lichte stijging in het percentage dat binnen het basisonderwijs werkt (84 procent) en een lichte daling in het percentage dat binnen het speciaal onderwijs werkt (8 procent).

Voor de tussen 2006 en 2013 afgestudeerden aan een lerarenopleiding vo schommelt het aandeel dat werkzaam is binnen het voortgezet onderwijs tussen de 70 en 74 procent. Tussen de 15 en 18 procent is werkzaam in het middelbaar beroepsonderwijs en 5 tot 8 procent werkt in het basisonderwijs.

Afgestudeerden die doorstuderen

Vanaf een jaar na afstuderen staat gemiddeld 13 procent van de niet-werkzame afgestudeerden van de pabo en lerarenopleiding vo opnieuw ingeschreven als student. Het aandeel van de niet-werkzame afgestudeerden dat ingeschreven staat als student in het hoger onderwijs (vanaf een jaar na afstuderen) is redelijk stabiel, al zien we een lichte afname vanaf cohort 2010. Binnen

⁴ Dit betreft in het begin voornamelijk de opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de eerste graad in Kunstgeschiedenis en later ook de masteropleiding Leraar Voorbereidend Hoger Onderwijs in Kunstgeschiedenis en Culturele en Kunstzinnige Vorming/Kunst Algemeen, en de masteropleiding Kunsteducatie.

cohorten is het aandeel dat ingeschreven staat als student zoals verwacht het hoogst in de eerste twee jaar na afstuderen en neemt het daarna sterk af. Van de afgestudeerden van cohort 2006 t/m 2009 die vijf jaar na afstuderen geen betaalde baan hebben, staat nog maximaal 5 procent ingeschreven als student.

Pabo-afgestudeerden uit krimpgebieden geregeld mobiel

Voor afgestudeerden in krimpregio's valt het soms niet mee om een baan in de eigen (of omliggende) provincie te vinden. Zo hebben ongeveer 320 afgestudeerden (ongeveer 19 procent van de ruim 1700 afgestudeerden uit Groningen (periode 2008-2013) een jaar na afstuderen een baan op een school buiten de provincie (en de omliggende provincies Drenthe en Friesland) gevonden. Van de ongeveer 2200 pabo-afgestudeerden in Limburg is 12 procent vertrokken (ongeveer 260).

3 Ramingen arbeidsmarkt

De arbeidsmarktramingen zijn een actualisatie van de ramingen die vorig jaar zijn gemaakt en die op 4 november 2015 aan uw Kamer zijn toegezonden.⁵ Bij het opstellen van de ramingen is gebruik gemaakt van de meest actuele informatie en inzichten over de arbeidsmarkt voor leraren en omstandigheden die daarbij een rol spelen.⁶

Waarde van de ramingen

De in deze paragraaf gepresenteerde ramingen geven een beeld van de arbeidsmarkt voor leraren in de komende jaren, uiteraard uitgaande van de huidige situatie. Als daarbij tekorten worden geraamd houdt deze voorspelling niet in dat klassen massaal leeg zullen staan. Er wordt slechts voorspeld dat, onder de nu bekende omstandigheden, er meer van de juiste diploma's voorziene personen nodig zijn om aan de vraag te voldoen dan er gevonden kunnen worden. Omdat de ramingen ook een signaalfunctie hebben zorgen zij er daarmee voor dat de uitgangspunten waarop ze gebaseerd zijn veranderd kunnen worden. Als tekorten zich in de praktijk voordoen zijn er doorgaans verschillende mechanismes die in werking komen. Een zekere arbeidsmarkt kan meer mensen naar de opleiding trekken en wervingskracht hebben op zij-instromers. Verder zijn veranderingen in de leerling-leraar ratio en de mate waarin bevoegd wordt les gegeven natuurlijk ook factoren die een rol spelen.

Gekozen voor scenario met economische groei

Bij de uitstroom van leraren uit de sector speelt de economische ontwikkeling van Nederland een belangrijke rol. Naarmate het economisch beter gaat zijn er voor leraren meer en gunstiger mogelijkheden om een baan buiten het onderwijs te vinden. Er zijn drie verschillende ramingsscenario's voor de vraag naar leraren doorgerekend, gebaseerd op economische scenario's van het CPB. In deze samenvatting gaan we uit van het meest optimistische economische scenario, dat op het moment het meest realistisch lijkt. In de andere, economisch meer pessimistische scenario's, komen verwachtingen voor tekorten die in de volgende paragrafen worden genoemd lager uit.

3.1 Behoeftte aan leraren

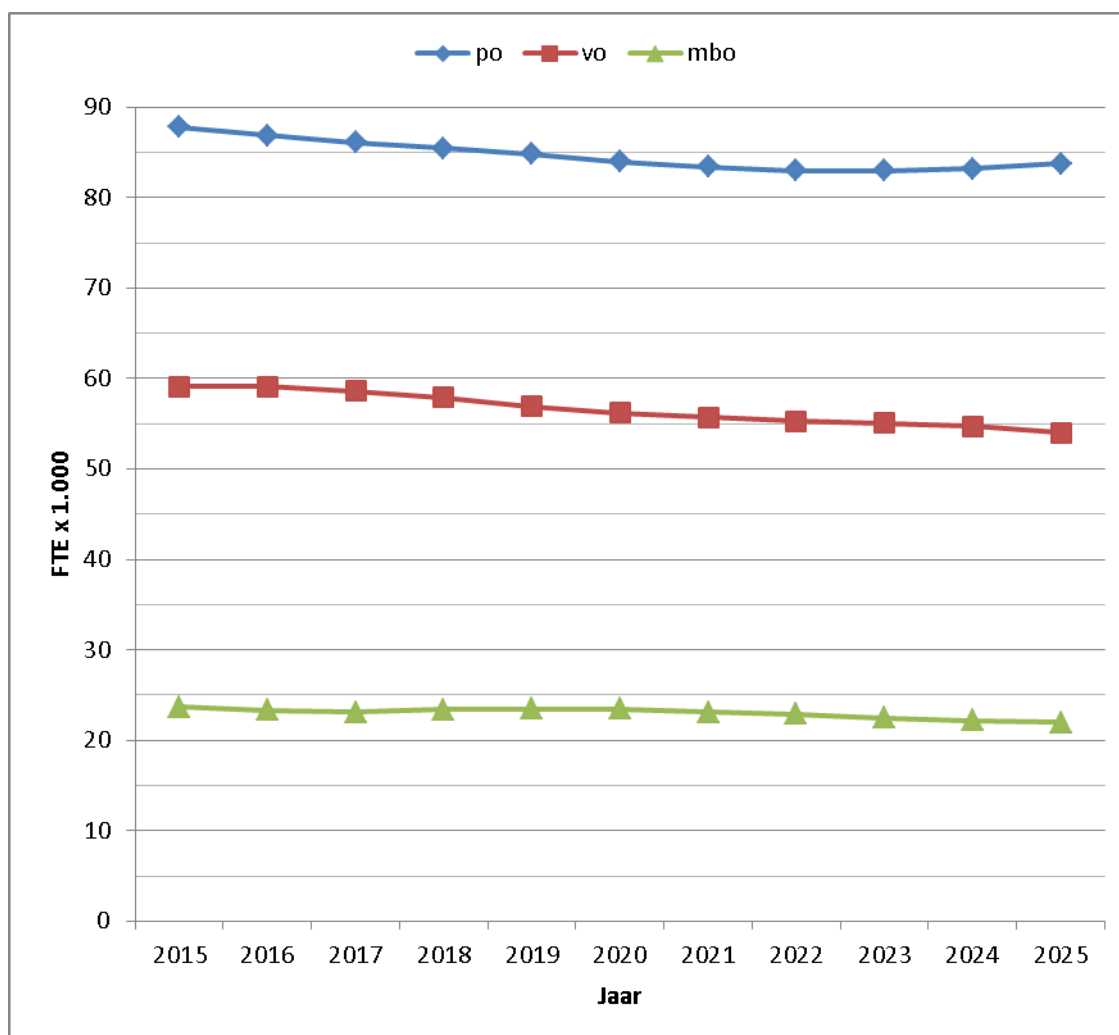
Door het ministerie van OCW wordt jaarlijks geraamd wat de leerling- en studentenaantallen in het onderwijs de komende 10 jaar zullen zijn, onder andere op basis van bevolkingsgegevens van het CBS. Deze zogeheten referentieramingen van leerlingen zijn met de begroting van OCW naar de Kamer gestuurd⁷. Uitgaande van dezelfde verhouding tussen leerlingen en leraren is onderstaande figuur opgesteld. Hierin is te zien wat de geraamde aantallen benodigde leraren in fte de komende jaren zullen zijn.

⁵ De toekomstige arbeidsmarkt voor personeel in po, vo en mbo 2015-2025, update november 2016. CentERdata, Tilburg 2016.

⁶ Er is rekening gehouden met de functiemix afspraken, verhoging AOW-leeftijd, salarisgegevens voor bruto werkgeverslasten en juniraming 2015 van het CPB voor wat betreft de economische groei en werkloosheid. Tevens is wettelijke voorschriften ingevoerd in de bepaling van het verband tussen het aantal leerlingen en het aantal fte. Met name voor (zeer) kleine scholen in het primair onderwijs is dit relevant. De basisraming houdt geen rekening met de afspraken in de sectorakkoorden en de ambities uit de Lerarenagenda. Wel zijn er afspraken uit de cao's po, vo en mbo meegenomen in het ramingsmodel.

⁷ www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/08/26/referentieraming-2016

Figuur 3.1 Ramingen totaal (zittend en evt. nieuw) benodigde leraren in duizend FTE, gebaseerd op leerlingaantallen voor po, vo en mbo periode 2015-2025 (Gebaseerd op Referentieramingen OCW, uitgaand van een gelijkblijvende leerling-leraar ratio)

De leerlingendaling in het primair onderwijs zal de komende jaren beduidend minder sterk zijn dan in de afgelopen jaren het geval is geweest. Vanaf 2023 wordt weer een stijgende trend voorzien. De behoefte aan leraren houdt daarmee gelijke tred in bovenstaande figuur.

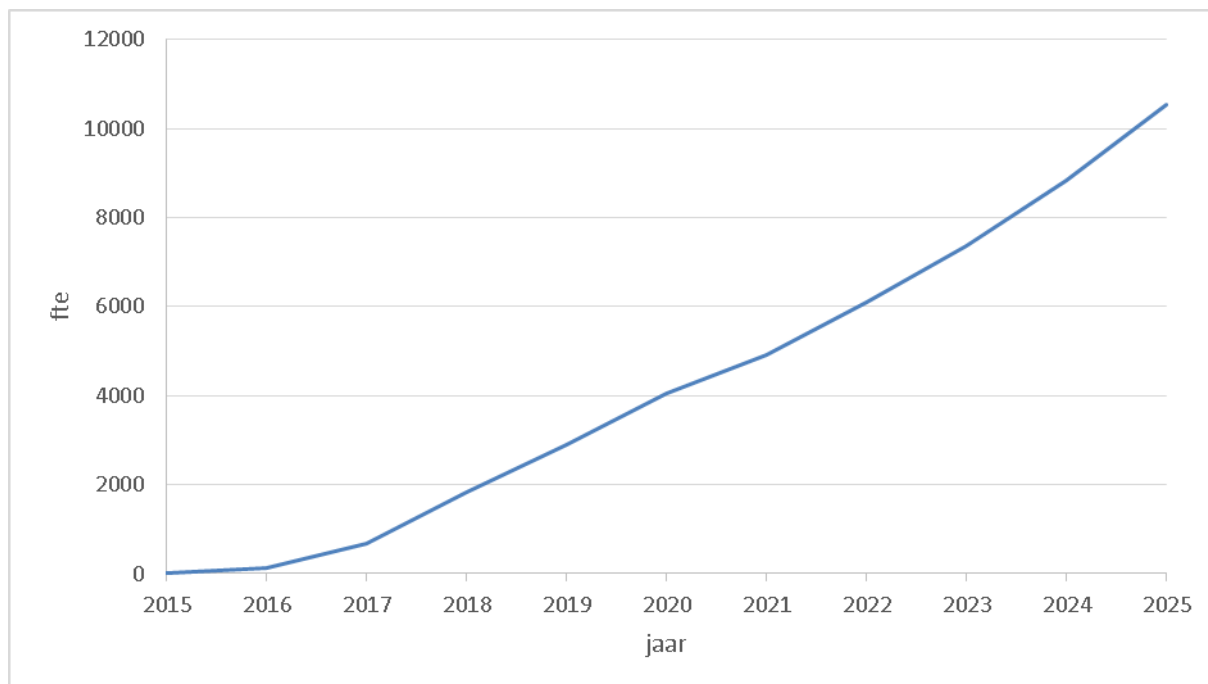
Voor het vo en mbo geldt dat de verminderde leerlingaantallen, en daarmee de verminderde behoefte aan leraren, die de afgelopen jaren al in het po zichtbaar waren nu doorschuiven naar deze sectoren. Voor de komende 10 jaar wordt voor beide sectoren een aanzienlijke daling verwacht, die logischerwijs in het vo wat eerder inzet dan in het mbo.

Bij het bestaande lerarenkorps vindt uitstroom plaats om verschillende redenen (met als belangrijkste pensioen). Om aan de bovenstaande aantallen te kunnen komen wordt, met name in het po en vo, bij de instroom in de sector voornamelijk geleund op de afgestudeerden van de lerarenopleidingen. Als er onvoldoende gediplomeerde instroom mogelijk is ontstaat er onvervulde vraag, oftewel tekorten.

3.2 Primair Onderwijs

In de volgende figuur de geraamde tekorten aan benodigde fte met de juiste diplomering ter vervanging van de uitstroom uit het onderwijs en de uitbreidingsvraag.

Figuur 3.2 Raming tekorten aan leraren en directeuren in het po 2015-2025 in fte (bron: CentERdata)

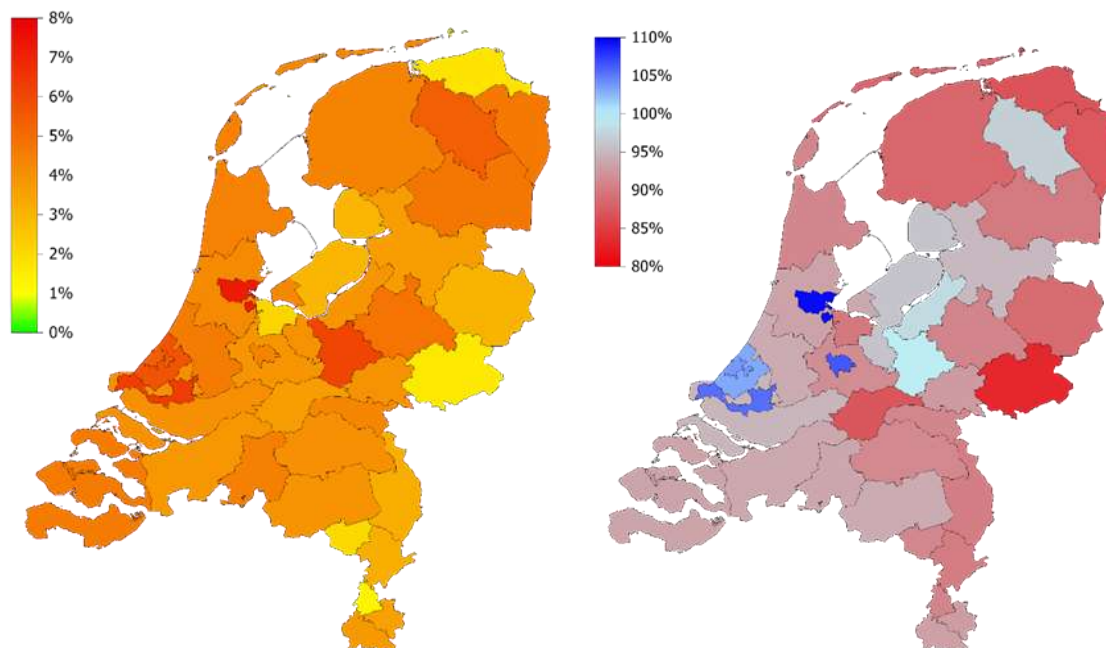

De mensen die de afgelopen jaren van de pabo kwamen en in krimpregio's wonen hadden moeite om een baan in het onderwijs te vinden. Toch zal voor hen de komende jaren de arbeidsmarkt sterk verbeteren. Dit gebeurt naar verwachting door heel Nederland. Zonder veranderingen in de omstandigheden staat het po in de komende jaren een fors tekort te wachten. De tekorten tegen 2025 lopen zelfs dusdanig op dat de opstellers van de ramingen waarschuwen dat dit buiten het geldigheidsgebied van de gebruikte modellen valt. Bij dergelijke geraamde tekorten is het namelijk niet meer aannemelijk dat alle omstandigheden ongewijzigd blijven.

Kijken we minder ver vooruit, dan is te zien dat in 2020 een tekort van ruim 4.000 fte aan leraren en directeuren primair onderwijs wordt verwacht bij ongewijzigde omstandigheden. Zoals eerder vermeld is het begrip 'bij ongewijzigde omstandigheden' cruciaal. Door bekendmaking van ramingen kunnen omstandigheden al wijzigen en bij dergelijke ramingen zullen vanzelfsprekend zowel op landelijk als lokaal niveau beleidsinspanningen plaatsvinden.

Een goed beeld van de geraamde tekorten is ook te zien in de verwachte *vacaturedruk* voor de verschillende regio's: het percentage van de verwachte tekorten op het totaal aantal banen, beiden in fte gemeten. In het grootste deel van Nederland was er in 2015 nog nauwelijks vacaturedruk waar te nemen. Alleen in de grote steden is naar verwachtingen er iets meer druk dan in de rest van Nederland. In 2020 is deze situatie veranderd.

Figuur 3.3 Links: Vacaturedruk po 2020 naar RPA-gebieden, met G4 apart. Rechts: Groei/daling van het aantal leerlingen in het po in 2020 per RPA-gebied ten opzichte van 2014 (bron CentERdata)

In de figuur links is te zien dat naar verwachting vrijwel geen regio de komende jaren een lage vacaturedruk zal hebben, maar er wel veel regionale verschillen zijn. Deze verschillen hangen voor een groot deel samen met de toe- of afname van het aantal leerlingen de komende jaren (figuur rechts).

Als we een onderscheid maken naar leerlinggroei en leerlingdaling regio's, dan vinden we in 2020 een gemiddeld verwacht percentage onvervulde vraag van 6,1 procent in de groei regio's (grote steden en hele regio Haaglanden). Als we de regio's met leerlingdaling onderscheiden in twee ongeveer even grote groepen, dan vinden we een percentage onvervulde vraag van 3,7 procent in de regio's met meer dan 8 procent leerlingdaling en een percentage onvervulde vraag van 4,2 procent in de regio's met minder dan 8 procent leerlingdaling. De problematiek is dus, zoals verwacht kan worden, groter in de regio's met leerlingengroei en neemt af naarmate de leerlingdaling groter is.

Dit betekent dat niet alleen de totale vacaturedruk zal toenemen, maar ook dat de verschillen tussen regio's die er in nu zijn de komende jaren nog groter zullen worden.

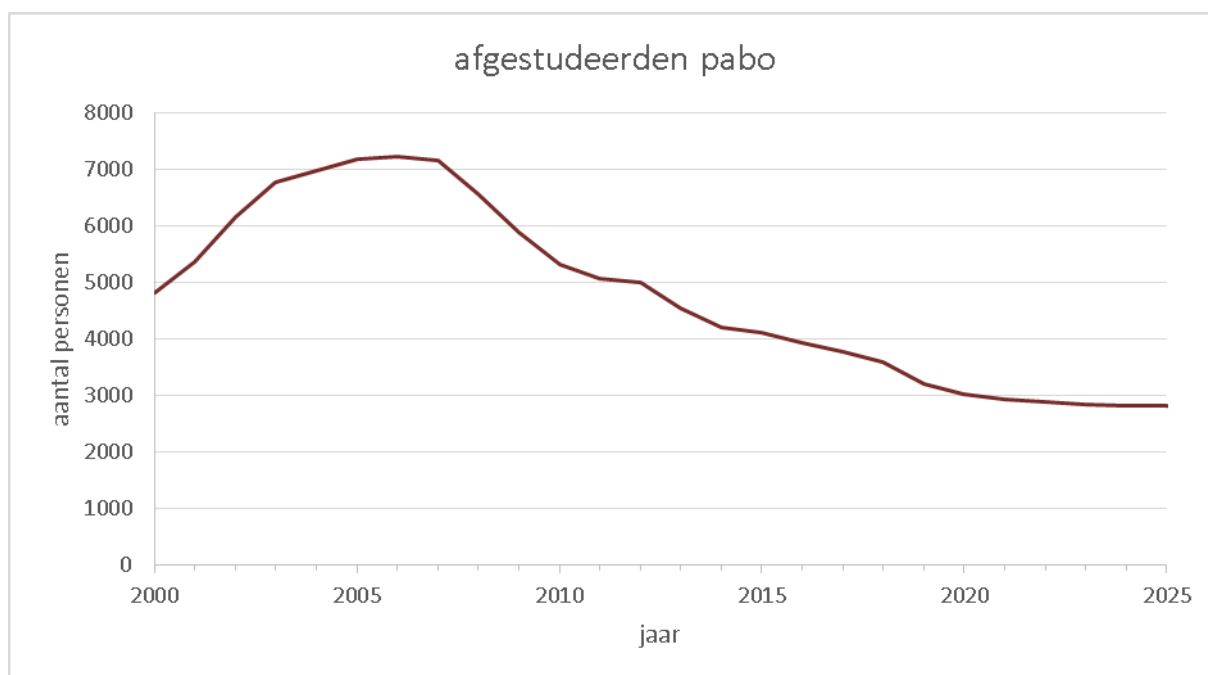
De achtergrond van de verwachte tekorten in het primair onderwijs zijn:

- Het aantal afgestudeerden van de pabo's is de afgelopen jaren gedaald. Voor de arbeidsmarkt van deze periode was het geen probleem, maar nu de arbeidsmarkt weer aantrekt is deze belangrijkste bron van instroom meer nodig dan voorheen.
- De komende jaren gaan veel leraren met pensioen. Door het verhogen van de pensioenleeftijd en het langer doorwerken van veel leraren was dit enkele jaren uitgesteld, maar de komende jaren zal dit massaal plaatsvinden.
- De grote leerlingdaling naar aanleiding van de bevolkingskrimp is vrijwel achter de rug. Tevens vindt deze leerlingdaling regionaal plaats, er zijn ook gebieden met leerlinggroei.

Ontwikkelingen Pabo

De genoemde lagere uitstroom van de pabo's in recente en komende jaren is in de volgende figuur in beeld gebracht.

Figuur 3.4: Afgestudeerden van de pabo 2000-2025, referentieraming 2016 (Bron: OCW)

De jaren tot nu betreffen vanzelfsprekend geen ramingen maar gerealiseerde uitstroomcijfers. En ook de uitstroomcijfers tot 2020 kunnen redelijk zeker worden gegeven, het gaat hier immers voornamelijk om mensen die reeds aan deze vierjarige opleiding zijn begonnen. Overigens is het natuurlijk ook mogelijk dat berichten over baan zekerheid die een pabo-opleiding biedt de komende jaren zorgt voor meer instroom in de pabo.

In bovenstaande ramingen zijn de meest recente ontwikkelingen rond de pabo nog niet verwerkt. Met ingang van 2015-2016 gelden er bijzondere nadere vooropleidingseisen voor de pabo om de kwaliteit te verhogen, waardoor niet elke mbo-of vo-leerling zomaar kan doorstromen naar deze opleiding. In hetzelfde jaar was er een algehele daling van de instroom in het hbo. De uiteindelijke instroomdaling van de pabo kwam neer op 32 procent. Hierbij wordt er in de ramingen van uit gegaan dat dit een tijdelijke daling is. In het huidige studiejaar lijkt de instroom in de pabo weer enigszins toegenomen. Definitieve cijfers zijn pas in januari 2017 bekend, maar volgens de Vereniging Hogescholen geven de *voorlopige* instroomcijfers een stijging aan van 8 tot 10 procent.⁸

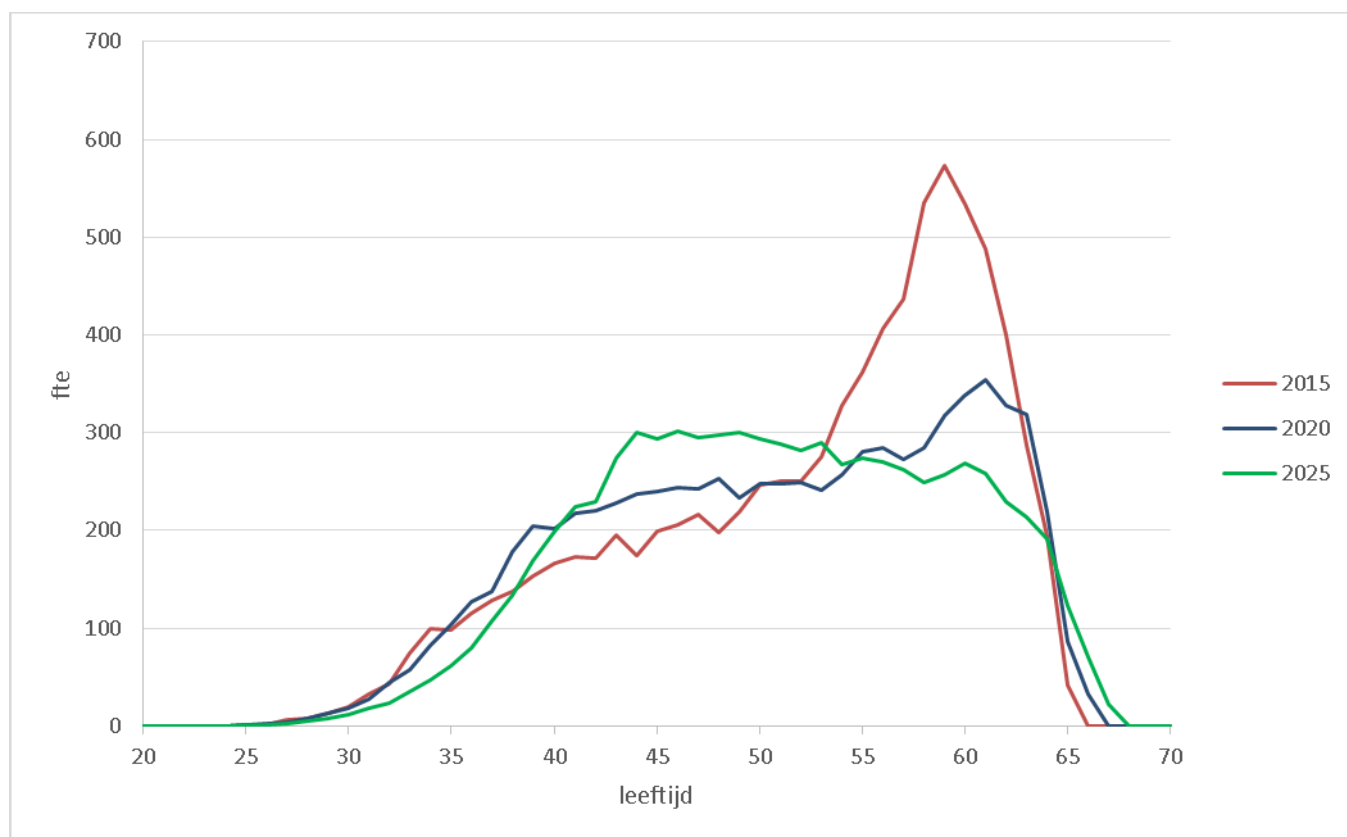
Een (grote) daling in de instroom betekent niet bij voorbaat een vergelijkbare daling in de uitstroom, omdat de verwachting is dat door de selectieve werking van de vooropleidingseisen minder studenten tijdens de vierjarige opleiding zullen afhaken. De uitstroom uit de pabo is in de jaren voorafgaand aan de invoering van de toelatingseisen gestaagd afgenomen, een trend die nu hopelijk gekeerd zal worden.

Officiële cijfers over uitval van en doorstroom binnen de opleiding komen pas in het voorjaar beschikbaar, maar naar het zich laat aanzien, zo geven de pabo's aan, was er afgelopen jaar sprake van minder uitval onder eerstejaars pabo-studenten dan voorgaande jaren. Bij wat zich toch nog aan uitval voordoet, is er vaak sprake van een verkeerd beroepsbeeld; uitval op basis van het niet halen van verplichte toetsen in het eerste jaar lijkt (zeer) afgenomen.

⁸ De genoemde cijfers zijn gebaseerd op het aantal verzoeken tot inschrijvingen via Studielink. Deze worden de komende tijd gecheckt en administratief verwerkt, waarna de definitieve cijfers beschikbaar komen.

Schoolleiders in het primair onderwijs

Figuur 3.5 Leeftijdsverdeling en schoolleiders po, situatie 2015 en raming 2020 en 2025 (Bron: CentERdata)

Ruim de helft van de schoolleiders zat in 2015 in de leeftijdsgroep 55 jaar en ouder. Ter vergelijking: voor de leraren is dat een kwart. Dit betekent dat deze groep de komende 10 jaar grotendeels met pensioen zal gaan. Overigens heeft het met pensioen gaan van oudere schoolleiders ook een effect op de man-vrouw verdeling van het beroep. In 2015 was voor het eerst het aantal vrouwelijke schoolleiders groter dan het aantal mannelijke: 50,5 procent versus 49,5 procent. Op basis van het aantal fte is het aandeel mannen nog iets hoger 51,7 procent versus 48,3 procent (Bron: DUO).

Scenario's voorkomen toekomstige tekorten

Vanwege de verwachte tekorten in het primair onderwijs zijn door CentERdata op verzoek van OCW enkele scenario's doorgerekend.⁹ Hierbij zijn een viertal domeinen geselecteerd waarop het waarschijnlijk is dat beleid plaats. Het gaat om wat mogelijke veranderingen in de omstandigheden op deze terreinen zouden betekenen voor het volgens de ramingen te verwachten tekort. Voor de ramingsscenario's zijn de te verwachten tekorten nogmaals berekend met de meest recente cijfers:

⁹ Uitkomsten scenario's po met Mirror, CentERdata. Tilburg, 2016.

Tabel 3.1 Uitgangspunt scenario's (bron CentERdata)

	2020	2025
Geraamde onvervulde vraag leraren (fte)	4156	10609
Geraamde onvervulde vraag leraren (%)	4,9%	12,7%

Onderstaand wordt met gevoeligheidsanalyses nagegaan hoe de percentages tekorten in theorie zouden kunnen dalen.

Ramingsscenario 1 Meer aanbod vanuit de pabo

Verreweg de voornaamste instroom van leraren komt vanuit de lerarenopleiding. Er is een optimistisch ramingsscenario opgesteld waarbij

- De pabo de komende jaren meer studenten krijgt (in 2017 +10 procent, in 2018 +20 procent, in 2019 en verder +30 procent ten opzichte van het uitgangspunt)
- Deze studenten minder vaak uitvallen (80 procent studeert af i.p.v. de huidige 74 procent)
- Er een groter deel van de afgestudeerden beschikbaar is voor het onderwijs (was al op 92 procent gezet, maken we nu 95 procent van)
- De universitaire pabo vanaf 2029 ook nog eens voor 150 leraren per jaar zorgt.

Dit scenario zou op de korte termijn nog niet zo veel opleveren, in plaats van 4,9 procent zou er een tekort van 4,3 procent in 2020 zijn. Op de wat langere termijn zou het tekort wel wat afnemen van 12,7 procent naar 7,7 procent in 2025.

Ramingsscenario 2 Meer instroom uit de stille reserve

De stille reserve bestaat uit mensen met een onderwijsbevoegdheid die niet in het onderwijs werken. Voor de ramingen worden daarvoor bestanden bijgehouden met mensen die met een pabo-diploma in het vo werken en mensen die ooit in het po hebben gewerkt maar nu niet meer. Er is een scenario opgesteld waarbij de kans dat deze mensen in het po komen werken groter is. Daarbij is de kans voor mensen onder de 40 met 50 procent verhoogd en voor mensen van 40 en ouder met 25 procent (dit omdat jongeren doorgaans flexibeler zijn op de arbeidsmarkt). Deze vergroting van de instroomkans van de stille reserve levert voor de korte termijn in 2020 een tekort van 2,6 procent (i.p.v. 4,9 procent) op en voor 2025 een tekort van 8,9 procent (i.p.v. 12,7 procent).

Ramingsscenario 3 De leraren gaan meer werken

De meerderheid van de leraren werkt part time. In dit scenario is aan de volgende knoppen gedraaid:

- Degenen die volgens het model de baan in omvang verhogen doen dat iedere keer met 5 procent meer
- Degenen die volgens het model de baan in omvang verkleinen doen dat telkens met 5 procent minder
- De uitstroom naar buiten het onderwijs (stille reserve) wordt voor mensen onder de 40 gehalveerd
- Iedereen boven de 50 werkt iets langer door (gemiddeld een jaar)
- Het aantal directeuren vanuit de zij-instromers wordt verdubbeld, waardoor minder leraren promotie maken en geen leraar meer zijn.

Het tekort zou hiermee op de korte termijn fors afnemen naar 1,4 procent (i.p.v. 4,9 procent), op de langere termijn zou er nog steeds een tekort van 8,4 procent zijn (i.p.v. 12,7 procent).

Ramingsscenario 4: Meer leerlingen per leraar

De ramingen gaan nu uit van het gelijk blijven van de leerling-leraar ratio. Maar als er te weinig leraren zijn komen we in een ongewenste situatie waarin er minder leraren per leerling beschikbaar zijn. In de praktijk betekent dit dus grotere klassen. Er is een scenario berekend waarin de ratio in

2020 3 procent gestegen is en in 2025 5 procent. Dat zou dus betekenen dat in 2020 de klas die nu 30 kinderen heeft er gemiddeld 1 kind bij krijgt, en in 2025 gemiddeld de klas met 20 kinderen van nu er 1 kind bij zou hebben (en de klas met 30 kinderen gemiddeld 1,5 kind). Deze stevige vergroting van de klassen zou het tekort in 2020 terugbrengen tot 2 procent en in 2025 tot 7,9 procent. Oftewel, nog steeds een aanzienlijk tekort, vooral op de wat langere termijn.

Combineren ramingsscenario's

Het is logisch dat er bij het beleid niet op één scenario wordt geconcentreerd. Daarom is een samengesteld scenario doorgerekend, waarbij de ramingsscenario's 1, 2 en 3 zijn gecombineerd. De resultaten van de ramingsscenario's kunnen niet zondermeer bij elkaar worden opgeteld omdat er nogal wat effecten in zitten die op elkaar in werken.

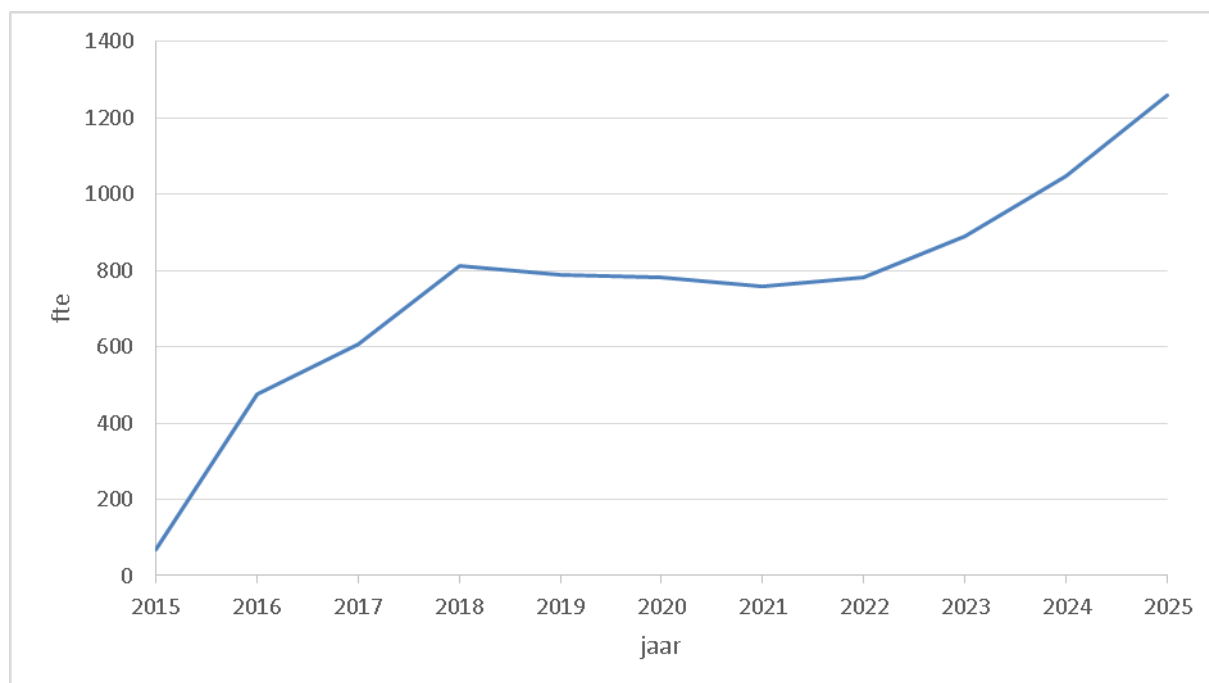
Als we uitgaan van een behoorlijke groei van het aanbod vanuit de pabo, veel meer instroom uit de stille reserve en gemiddeld meer uren werken door de leraren komen we uit op een geraamd tekort van 0,1 procent in 2020 en 1,7 procent in 2025. Daarmee zou het primair onderwijs dus vrijwel uit de personele problemen zijn.

Tevens dient te worden bedacht dat deze ramingsscenario's over landelijke aantallen gaan, terwijl eerder is aangetoond dat de arbeidsmarkt voor leraren primair onderwijs verschilt tussen de regio's. Een scenario dat evenwicht laat zien betekent dan ook niet dat dit overal bereikt is.

3.3 Voortgezet onderwijs

Onderstaand de ramingen van de tekorten voor het voortgezet onderwijs in de komende 10 jaar. In tegenstelling tot het primair onderwijs is hierbij in de startsituatie al sprake van tekorten.

Figuur 3.6 Raming tekorten aan leraren en directeuren in het vo 2015-2025 in duizenden fte (Bron: CentERdata)

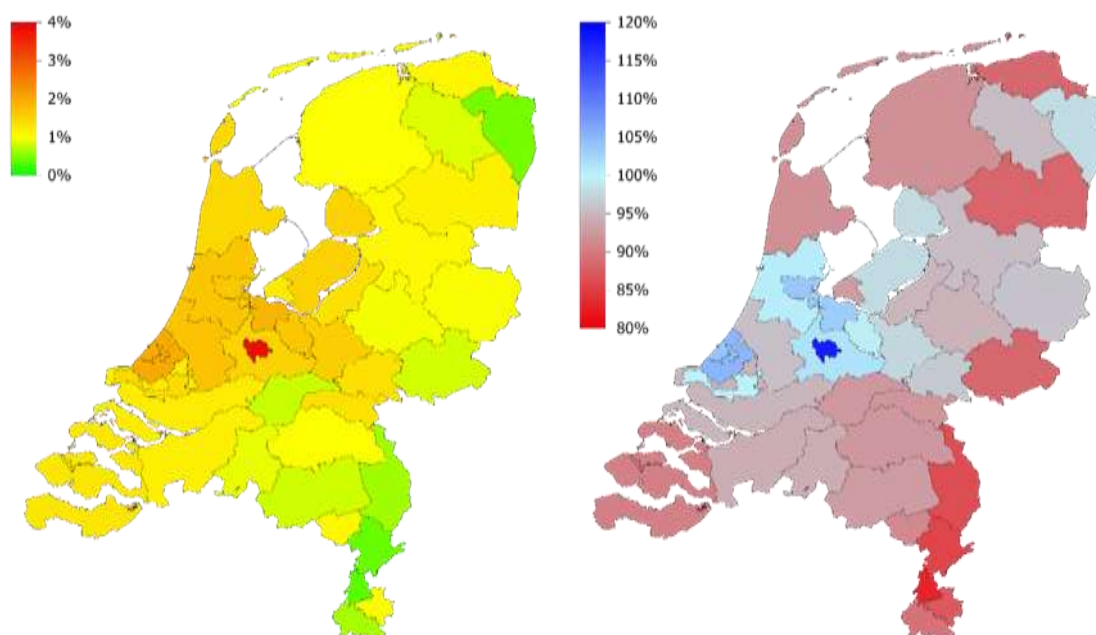
De conclusie lijkt dat de verwachte onvervulde vraag relatief laag is in vergelijking met de tekorten die in het po dreigen te ontstaan. Dit betekent echter niet dat er geen problemen aanwezig zijn of zullen ontstaan. De onvervulde vraag is geconcentreerd bij bepaalde vakken en verder blijkt uit

IPTO-onderzoek dat een deel van de lessen onbevoegd of onderbevoegd gegeven wordt, wat ook duidt op krapte.¹⁰

De al jaren verwachte piek aan tekorten in 2016 is veel minder hoog dan in het verleden geraamd. Na 2016 nemen de tekorten direct toe.

Onderstaand, evenals voor het po, de vacaturedruk in het vo naar regio met daarnaast de regio's waar groei en daling van de leerlingaantallen plaats zal vinden.

Figuur3.7. Links: Verwachte vacaturedruk, oftewel onvervulde vraag in procenten van de werkgelegenheid naar rpa, vo leraren plus directeuren in 2020 Rechts: groei/daling leerling populatie vo in 2020 t.o.v. 2014

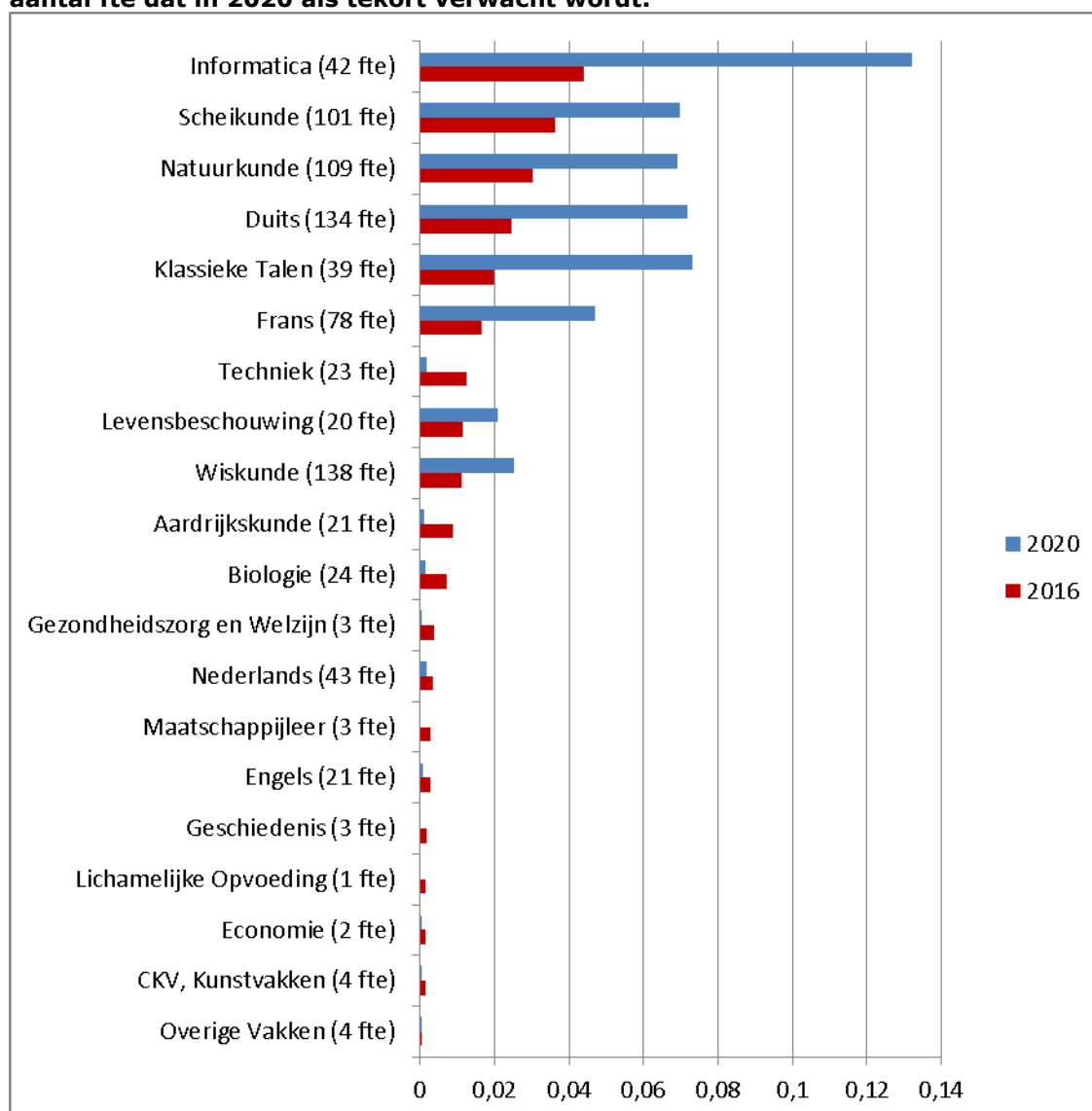
Voor het voortgezet onderwijs geldt in mindere mate dat er regionale verschillen zijn in de vacaturedruk. In 2020 lijkt er over het algemeen sprake te zijn van een matige vacaturedruk, zeker als dat met de verwachte situatie in het primair onderwijs wordt vergeleken.

Problemen met moeilijk te vinden onderwijspersoneel zijn in het voortgezet onderwijs echter niet zozeer gespreid over regio's, maar over vakken. Onderstaand daarom een overzicht van de hoofdvakken, waarbij vermeld staat hoeveel fte tekort er in dit vak naar verwachting in 2020 zal zijn, met in de figuur de vacaturedruk (percentage fte onvervulde vacature op totaal aantal fte werkgelegenheid in het vak).

Te zien is dat er in 2020 voor Wiskunde het grootste tekort in fte zal zijn, maar dat de vacaturedruk in andere vakken veel groter is, wat betekent dat daar *relatief* grotere tekorten zijn. Voor vakken die voorheen werden aangemerkt als tekortvakken (Nederlands, Biologie, Engels) is te zien dat de vacatudruk relatief klein is in 2020.

¹⁰ IPTO: vakken en bevoegdheden, peildatum 1 oktober 2014, CentERdata, Tilburg, verschenen in juni 2016.

Figuur 3.8 Verwachte vacaturedruk hoofdvakken vo in 2016 en 2020 met tussen () het aantal fte dat in 2020 als tekort verwacht wordt.

De probleemvakken Informatica, Scheikunde, Natuurkunde, Duits, Klassieke Talen en Frans zullen de komende jaren nog moeilijker te vervullen zijn. Wiskunde neemt een soort tussenpositie in, waarbij de vacatures wel iets moeilijker te vervullen zullen zijn. Bij Wiskunde gaat het in 2020 overigens wel om het grootste aantal fte tekort (138), dit komt omdat dit vak relatief veel uren gegeven wordt. Voor het vak met de grootste vacature intensiteit in 2020 (Informatica) geldt dat 'slechts' 42 fte tekort wordt verwacht, omdat hier veel minder uren van worden gegeven. Voor het overige geldt dat de vervulling van vacatures (landelijk gezien) geen grote problemen meer op lijkt te leveren.

Tot slot is nog relevant te vermelden dat de vacaturedruk voor het eerstegraads gebied (bovenbouw havo en vwo) ongeveer gelijk is aan die in het tweedegraadsgebied (onderbouw havo en vwo plus geheel vmbo).

Achtergrond

De achtergrond van de verwachte tekorten in het voortgezet onderwijs zijn:

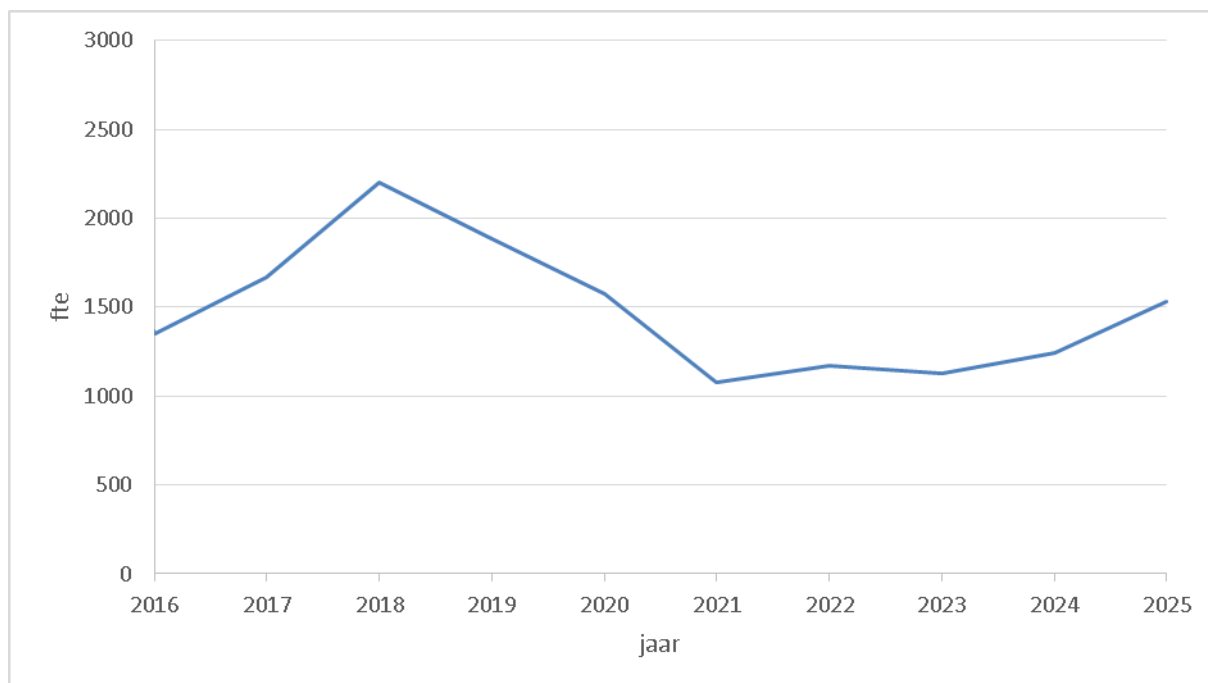
- De combinatie van langer doorwerken van leraren en een begin van de leerlingendaling zorgt er voor dat de verwachte piek in tekorten in 2016 minder hoog is dan voorheen werd voorzien.
- De komende jaren gaan alsnog veel leraren met pensioen. Door het verhogen van de pensioenleeftijd en het langer doorwerken van veel leraren is dit enkele jaren uitgesteld.

- De grote leerlingendaling die het primair onderwijs achter de rug heeft stroomt nu door naar het voortgezet onderwijs. Daarom zal er eerst een periode zijn waarin het tekort aan gekwalificeerde leraren gelijk blijft. In de jaren daarna zal het echter weer stijgen.

3.4 Middelbaar Beroepsonderwijs

Voor het middelbaar beroepsonderwijs gelden deels andere regels voor de kwalificatie van leraren dan voor de hiervoor behandelde sectoren. Een groot deel van de instroom van leraren in het mbo is niet afkomstig van de lerarenopleiding maar van het bedrijfsleven. Daarom is het mbo ook geen 'gesloten systeem' waarover ramingen kunnen worden gemaakt als voor het po en vo. Wat wel kan worden getoond is de verwachte instroom van leraren die in de komende jaren nodig zal zijn in het mbo.

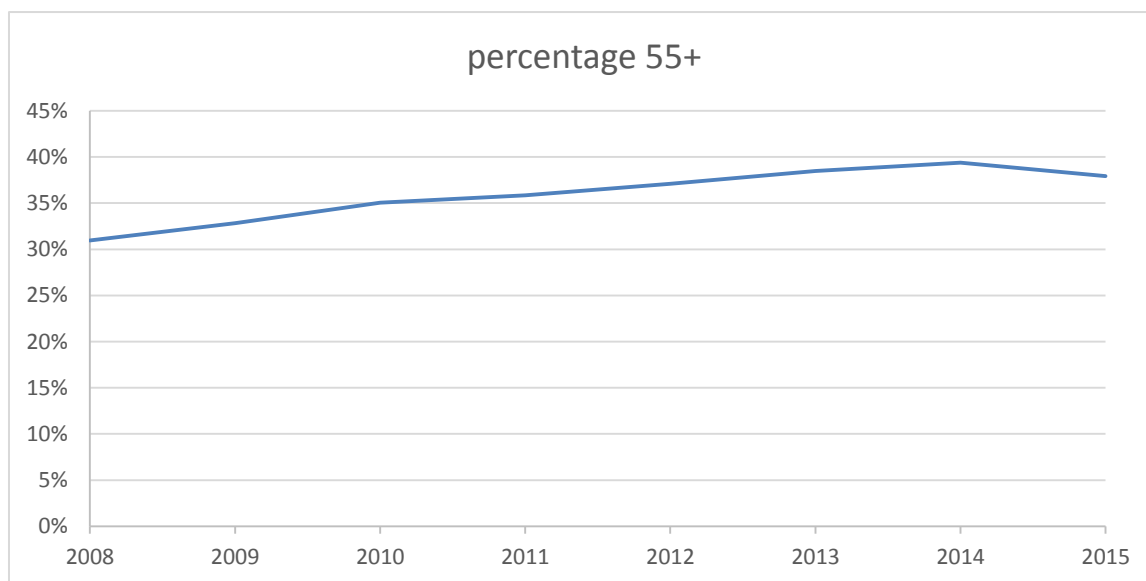
Figuur 3.9 Benodigde instroom van leraren in het mbo periode 2015-2025 in fte (Bron: CentERdata)

De vraag naar nieuwe instroom neemt de komende twee jaar wat toe en daarna weer iets af om in 2021 op een constant niveau te belanden.

De hoogte van de instroom is in eerste instantie terug te voeren tot het feit dat het mbo de komende jaren te maken heeft met een grote uitstroom van ouder personeel. De daling daarna is weer terug te voeren op de te verwachte daling in leerlingaantallen (zie begin van deze paragraaf).

Omdat veel mbo leraren uit andere arbeidsmarkt sectoren afkomstig zijn is de leeftijd van deze leraren relatief hoog. Door de leeftijdsverdeling van docenten in het mbo worden de komende jaren veel pensioneringen verwacht waardoor nieuw personeel nodig is. Dit kan worden geïllustreerd met de toename van het aantal 55-plussers in het mbo die in de volgende grafiek te zien is.

Figuur 3.10 Aandeel 55+ers de laatste jaren onder leraren mbo

.Te zien is dat het aandeel 55-plussers van 31 procent in 2008 is gestegen naar 39 procent in 2014. Weliswaar is de gemiddelde uittredeleeftijd in het onderwijs gestegen, dit zal niet voldoende zijn om dit op te vangen.

Vooruitzicht

Vooralsnog ziet het er naar uit dat het mbo kan voorzien in de benodigde leraren. Wel zullen voor vakken waarvoor de tekorten toenemen in het vo ook in het mbo problemen worden ervaren, alsmede voor specialistische technische vakken. Tevens geldt dat het mbo, veel meer dan het po en het vo, zal moeten concurreren op de arbeidsmarkt als de economie blijft aantrekken.

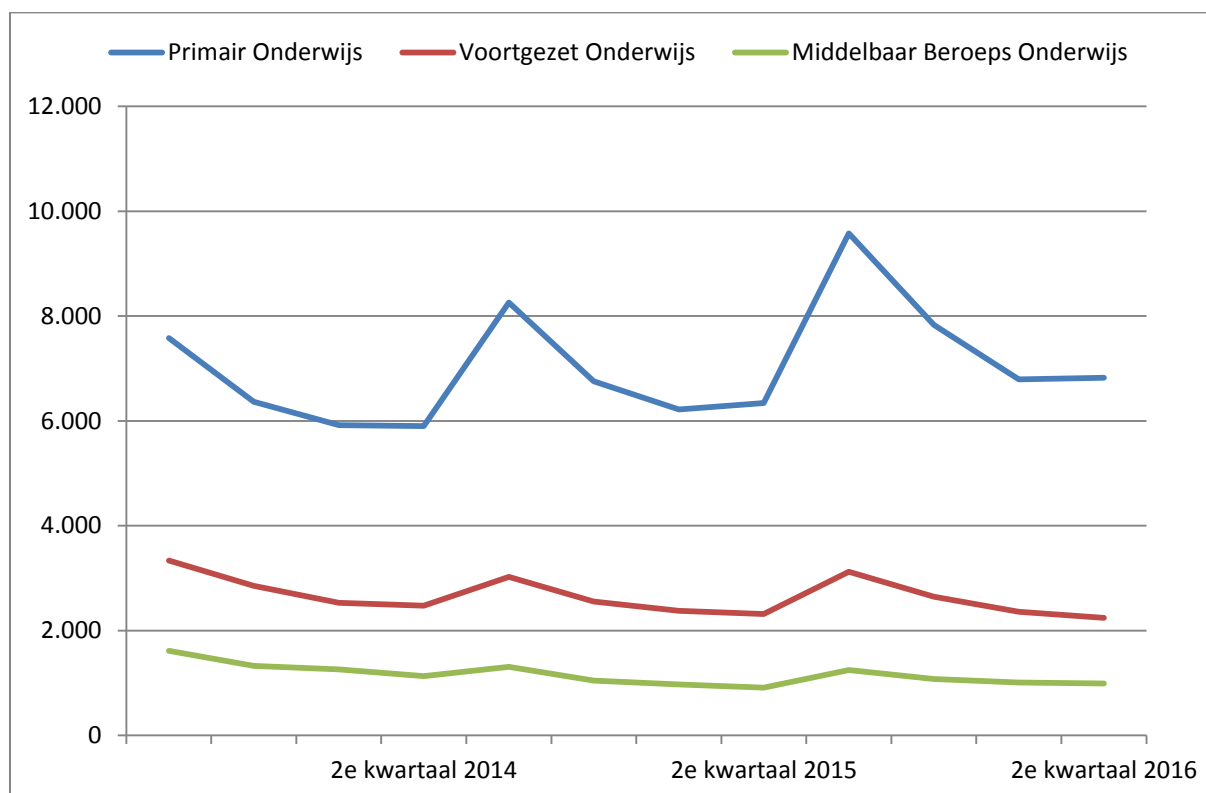
4 WW-ontwikkeling over de 3 meest recente jaren

4.1 De WW cijfers

In figuur 1 is de ontwikkeling van het totale aantal WW-uitkeringen per sector zichtbaar gemaakt tot en met het eind van het 2^e kwartaal 2016. Om een goed beeld te kunnen geven van de ontwikkeling, wordt in de figuur teruggekeken over een periode van 3 jaar. De gegevens over de WW-uitkeringen betreffen al het personeel uit de sector, dus niet exclusief leraren.

De WW-instroom in het onderwijs wordt gekenmerkt door relatief sterke seizoensinvloeden, met name door de zogenoemde "zomerpiek". Vooral bij de sector primair onderwijs is deze goed zichtbaar.

Figuur 4.1 3-jaars ontwikkeling totaal aantal WW-uitkeringen t/m 2e kwartaal 2016 (bron: www.kennisopenbaarbestuur.nl/cijfers)

Uit de figuur valt op te maken dat het aantal WW-uitkeringen in de sector po toeneemt. In de andere onderwijssectoren is er sprake van een (lichte) daling van het aantal uitkeringen.

Om bovengenoemde cijfers in perspectief te plaatsen is ook het aantal WW-uitkeringen als percentage van de totale werkgelegenheid in de genoemde onderwijssectoren relevant. In onderstaande tabel zijn de aantallen uitkeringen aan het einde van het tweede kwartaal 2016

afgezet tegen de personeelsaantallen in deze sectoren aan het einde van het voorafgaande kalenderjaar (bron: BZK, Kennisbank Openbaar Bestuur).¹¹

Tabel 4.1 WW-cijfers onderwijs als percentage van de totale personeelsomvang (bron: www.kennisopenbaarbestuur.nl/cijfers/)¹²

	2014	2015	2016	Aantal WW 2016 (2 ^e kwartaal)
PO	3,4%	3,6%	3,9%	6.826
VO	2,3%	2,2%	2,1%	2.243
MBO	2,2%	1,8%	1,9%	994

In de tabel komt tot uitdrukking dat, afgezien van het primair onderwijs, er sprake is van stabiliteit of afname van het aantal WW'ers in de laatste drie jaar.

Het aantal WW'ers is een indicator van de ontwikkeling van de werkgelegenheid in het onderwijs. Wel moet in gedachten worden gehouden dat dit niet gelijk is aan het totaal aantal werklozen of werkzoekenden. Zowel de werkzoekenden die (nog) niet via een baan in het onderwijs in de WW zijn terechtgekomen, als mensen die - zonder een nieuwe baan te vinden - het einde van hun WW-rechten hebben bereikt, komen in deze cijfers niet voor.

4.2 Bijdrage aan oplossing tekorten primair onderwijs door WW'ers

In het primair onderwijs worden tekorten verwacht en zien we daarnaast een hoger WW-percentage dan in de andere sectoren. Dat roept bij sommigen de reactie op dat hiermee het probleem opgelost kan zijn. Door de opstellers van de arbeidsmarktramingen is op verzoek van OCW dan ook gekeken naar de WW cijfers en de mate waarin de mensen met een WW uitkering kunnen helpen om de verwachte tekorten in het primair onderwijs te bestrijden.

In het derde kwartaal van 2015 zijn er in totaal 9.519 personen vanuit het primair onderwijs in de WW. Een groot deel van de personen in de WW vindt snel weer een baan. In termen van het ramingsmodel is daarbij een termijn korter dan één jaar snel. De nieuwe baan die deze personen vinden is ook vaak weer in het onderwijs, en soms ook weer bij dezelfde school. Dit betekent dat de WW'ers in het model meegerekend worden als potentiële arbeidskrachten en .

Als de personen die binnen een jaar een baan vinden uitgefilterd worden dan blijven voor de laatste jaren de onderstaande aantallen over, onderverdeeld naar leeftijd (uitgaande van het derde kwartaal, dat nog niet beschikbaar is voor 2016):

Tabel 4.2 Personen met een WW uitkering van 1 jaar of langer, sector primair onderwijs, stand 3^e kwartaal (bron: www.kennisopenbaarbestuur.nl/cijfers/)

	2013	2014	2015
< 25 jaar	0	0	0
25 tot 35 jaar	13	11	5
35 tot 45 jaar	158	172	84
45 tot 55 jaar	553	601	461
55 of ouder	1.292	1.847	1.773

¹¹ Omwille van de consistentie is ook hier gebruik gemaakt van BZK-cijfers, afkomstig van ABP. Deze personeelsaantallen wijken af van de aantallen die gebruikt worden voor OCW-publicaties als Onderwijs in Cijfers, die gebaseerd zijn op de salarisadministratie van instellingen.

¹² NB 2016 is gepercenteerd op de personeelsaantallen 2015, aangezien de personeelsaantallen 2016 pas ultimo 2016 worden vastgesteld door het ministerie van BZK.

Totaal	2.016	2.631	2.323
--------	-------	-------	-------

In theorie zouden dus in 2015 2.323 personen beschikbaar zijn voor het onderwijs die één jaar of langer in de WW verblijven. Een deel daarvan is echter ondersteunend personeel of management, al is onduidelijk hoe groot dit aandeel is. Indien we aannemen dat de verdeling over de functies hetzelfde is als onder het werkzame personeel, dan is het aandeel van leraren hierin ongeveer 75%, wat neerkomt op 1.740 personen, Bij een gemiddelde betrekkingssomvang van 0,73 fte is dit ongeveer 1.270 fte. Te zien is dat een zeer groot deel hiervan ouder is dan 55 jaar. Deels is dit een gevolg van het feit dat ouderen meer rechten hebben en langer in de WW kunnen verblijven.

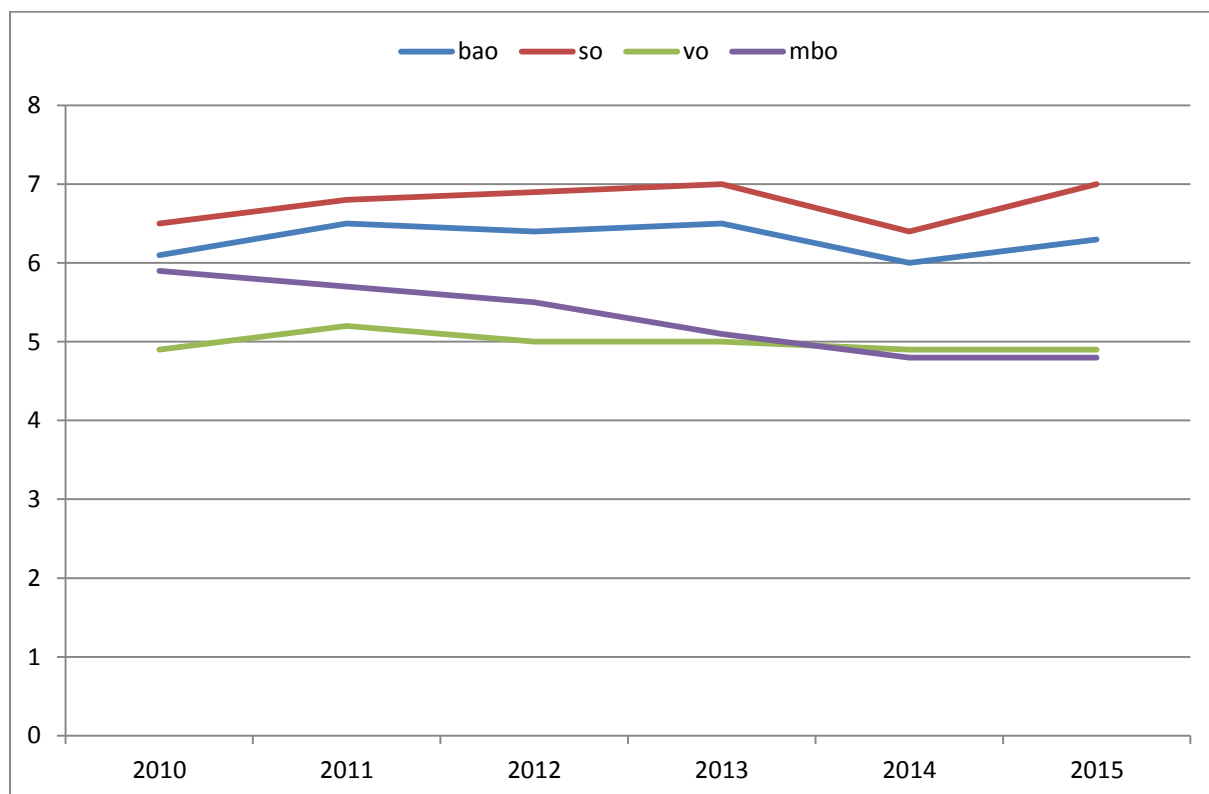
De genoemde 1.270 fte zitten in termen van het ramingsmodel in de stille reserve. Het ramingsmodel voorspelt voor 2015 bijvoorbeeld een instroom van ongeveer 1.400 fte leraren uit de totale stille reserve. In die 1.400 fte zitten personen die een WW uitkering genoten, maar ook personen die geen WW uitkering ontvingen (bijvoorbeeld personen die vrijwillig tijdelijk gestopt zijn met werken, of waarvan de WW uitkering is gestopt).

In eerste instantie lijkt een aantal van 9.519 personen in de WW in het derde kwartaal van 2015 dus heel erg veel. Als we echter bedenken dat 25 procent hiervan geen leraar is en van de leraren veruit het grootste deel kortdurend in de WW verblijft ziet het beeld er anders uit. Als daarnaast bedacht wordt dat van het restant dat moeilijk aan een baan komt (langer dan één jaar in de WW verblijft) het grootste deel ouder is dan 55 jaar is, waardoor extra beleidsinspanningen nodig zullen zijn om werklozen en werkgevers tot elkaar te brengen.

De rekensom dat de WW'ers allemaal extra beschikbaar zijn voor geraamde tekorten gaat zoals gezegd niet op, iIn het ramingsmodel zijn de stromen (impliciet) opgenomen, want de WW'ers maken deel uit van de stille reserve.

5 Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid

Ziekteverzuim laat stabiel beeld zien

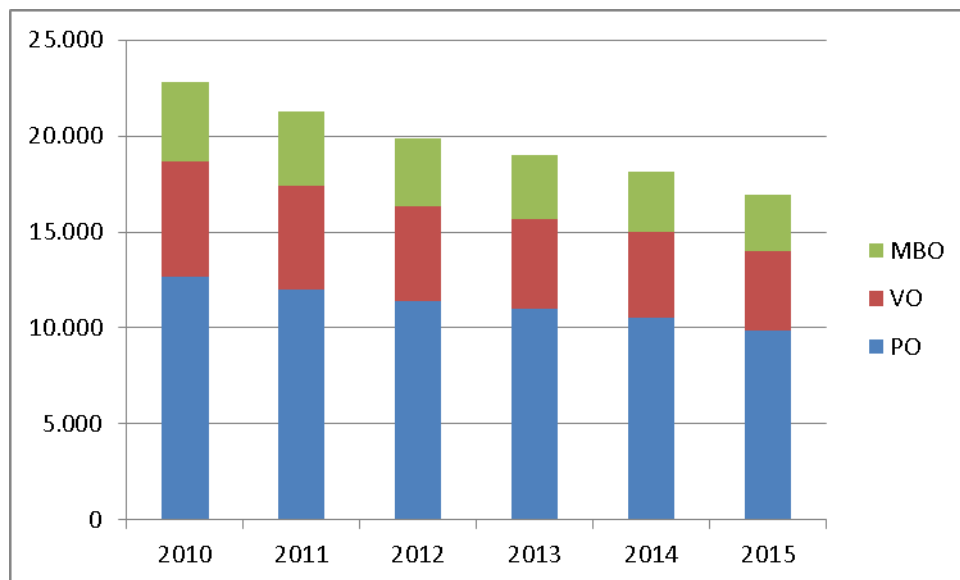
Het ziekteverzuim in de onderwijssectoren laat over de afgelopen jaren een stabiel beeld zien. De verschillende onderwijssectoren bevinden zich ieder rond een ander 'niveau' van ziekteverzuim. Deze verschillen kunnen deels worden verklaard door de aard en zwaarte van de werkzaamheden, deels door kenmerken van het personeelsbestand (aantal ouderen, vrouwen, parttimers). In algemene zin kunnen factoren als de ervaren werkdruk of specifiek beleid gericht op ziekteverzuim binnen een bepaalde sector hierop van invloed zijn.

De lichte daling in 2014 zet zich niet door in 2015. In de sector mbo is wel sprake van een dalende trend.

Vergeleken met andere sectoren laat de ontwikkeling van het ziekteverzuim hetzelfde beeld zien: Sinds 2011 is landelijk gezien sprake van een licht dalende trend tot het niveau van 3,9 procent in 2015. Het niveau in de onderwijssectoren po, vo en mbo ligt daar boven. Dit kan deels worden verklaard doordat de registratie in met name de sectoren po en vo zeer volledig is.

Arbeidsongeschiktheid neemt af

Figuur 5.2 Arbeidsongeschiktheid WAO en WIA in aantallen personen per jaar (bron: www.kennisopenbaarbestuur.nl/cijfers/)

De arbeidsongeschiktheid in de sectoren po, vo en mbo neemt - mede vanwege de strengere toelating tot de WIA-uitkeringen - in z'n totaliteit af. Dat is een landelijke trend, die ook zichtbaar is in het onderwijs. De gemiddelde afname in de periode 2010 - 2015 bedraagt 26 procent. Eind 2015 ontving 9,2 procent van de werkende bevolking een arbeidsongeschiktheidsuitkering (WAO, WIA, WAZ en Wajong). De onderwijssectoren zitten hier fors onder (sector po: 5,8 procent, vo: 3,8 procent en het mbo: 5,5 procent).

6 Cao's, flexibele arbeid en functiemix

6.1 Stand van zaken cao's onderwijssectoren

De arbeidsvoorwaarden in de onderwijssectoren zijn gedecentraliseerd; de onderwijskoepels onderhandelen namens de onderwijsinstellingen met de vakbonden.

Vrijwel alle onderwijssectoren hebben in 2016 een nieuwe cao afgesloten. De cao universiteiten is verlengd in afwachting van een nieuw akkoord. In de sectorcao's zijn de afspraken uit de in 2015 gesloten loonruimteovereenkomst (voor alle overheids- en onderwijssectoren) opgenomen. Door deze overeenkomst is het salaris in 2015/2016 structureel verhoogd met 5,05 procent.

Mede door het inwerking treden van de wet werk en zekerheid (WWZ) per 1-7-2015 is het afsluiten van een cao voor de onderwijssectoren het afgelopen jaar zeer ingewikkeld geweest.

Complicerende factor daarbij is het feit dat in sommige sectoren zowel instellingen voor bijzonder als openbaar onderwijs naast elkaar voorkomen. Voor deze laatste groep geldt de WWZ niet.

looptijd huidige cao's:

- PO: 1 juli 2016 tot 1 oktober 2017.
- VO: 1 juli 2016 tot 1 oktober 2017
- MBO: 1 juli 2016 tot 1 oktober 2017
- HBO: 1 april 2016 tot 1 april 2017
- WO: 1 januari 2015 tot 1 juli 2016 (verlengd)
- OI: 1 januari 2016 t/m 31 december 2016

6.2 Flexibele Arbeid

Naast de afgesproken salarismaatregelen zijn in de sectorcao's afspraken gemaakt over tijdelijke aanstellingen. De wettelijke bepaling vanuit de WWZ betreft maximaal drie contracten in 24 maanden. Bij cao kan daarvan worden afgeweken.

In de sector po is het uitgangspunt vast werk, door vast personeel. Het gebruik van tijdelijke overeenkomsten is verruimd naar zes contracten in 36 maanden. Voor het vervangen van personeel zijn diverse contractvormen mogelijk gemaakt: vaste en tijdelijke contracten met tijdelijke uitbreiding, min-max contracten, bindingscontracten.

In de sector vo zijn de flexbepalingen bij tijdelijke aanstellingen van de WWZ onverkort toegepast. Dit betekent dat maximaal drie contracten in 24 maanden mogelijk zijn.

In de sector mbo is voor de leraar in opleiding een leerarbeidsovereenkomst mogelijk, waarop de beperkende bepalingen van de WWZ niet van toepassing is. Deze arbeidsovereenkomst kan voor een bepaalde tijd worden afgesloten en voor een bepaalde duur verlengd. Voor de docent - die nog niet voldoet aan de bekwaamheidseisen - kan de tijdelijke arbeidsovereenkomst worden verlengd met maximaal twee tot vier jaar.

In de sector hbo zijn specifiek voor de kunstopleiding tijdelijke contracten van vier jaar mogelijk. Daarnaast zijn tijdelijke contracten van drie jaar mogelijk om aan de kwaliteitseisen voor het docentschap te kunnen voldoen.

Het wetenschappelijk personeel bij de universiteiten kan een tijdelijk dienstverband krijgen van maximaal vier jaar; voor het ondersteunend- en beheerspersoneel is dit maximaal drie jaar. Daarnaast is het mogelijk om in specifieke gevallen een arbeidscontract af te sluiten dat langer duurt dan vier jaar; dit kan daarna niet meer worden verlengd.

Bovenwettelijke) Werkloosheidsregeling

In alle onderwijssectoren is of wordt het derde WW-jaar in de cao gerepareerd. Bij de universiteiten en hogescholen overleggen sociale partners nog daarover. In de sectoren po, vo en mbo zijn voor bijzondere onderwijsinstellingen de bovenwettelijke WW-regelingen versoberd.

6.3 Functiemix

Onderstaand de realisatiecijfers van de functiemix voor de verschillende sectoren tot en met het schooljaar 2015/2016.

**Tabel 6.1 Functiemix bao in fte's, in procenten
(bron www.onderwijsincijfers.nl)**

	Salarisschaal		
	LA	LB	LC
2011	85,9	14,0	0,1
2012	82,0	17,9	0,2
2013	78,7	21,1	0,2
2014	75,5	24,2	0,3
2015	74,1	25,5	0,3

**Tabel 6.2 Functiemix sbao in fte's, in procenten
(bron www.onderwijsincijfers.nl)**

	Salarisschaal		
	LA	LB	LC
2011	0,2	93,2	6,6
2012	0,3	91,3	8,4
2013	0,2	89,8	10,0
2014	0,3	88,3	11,4
2015	0,4	86,9	12,7

**Tabel 6.3 Functiemix vo binnen Randstadregio's.
In fte's, in procenten (bron www.onderwijsincijfers.nl)**

	Salarisschaal			
	LB	LC	LD	LE
2011	36,6	43,0	20,2	0,2
2012	36,5	43,0	20,3	0,2
2013	35,4	43,5	20,9	0,2
2014	31,5	40,2	28,1	0,2
2015	31,5	40,2	28,1	0,2

**Tabel 6.4 Functiemix vo buiten Randstadregio's.
In fte's, in procenten (bron www.onderwijsincijfers.nl)**

	Salarisschaal			
	LB	LC	LD	LE
2011	57,1	22,9	19,8	0,2
2012	55,8	23,7	20,3	0,2
2013	54,6	24,5	20,7	0,2
2014	49,5	23,8	26,6	0,2
2015	49,1	24,7	26,1	0,1

Voor meer informatie over de functiemix zie www.functiemix.nl.